

Krajsovszky Gábor¹

Légy hű mindhalálig és neked adom az élet koronáját! (Jel 2,10.)

– Megemlékező előadás² Mindszenty Józsefről, pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulója évében –

„Egy nemzet fölemelkedése mindig a mai napon kezdődik. A fásultakban is van parázs a hamu alatt, csak tűzre várnak. Isten így teremtett bennünket, embereket: az igaz és a jó meg a szép utáni vágyat nem lehet kioltani az ember szívében-lelkében.”

(Mindszenty József, Bécs, 1973. október 30.)

„Ha valamely intézmény vagy ország bizonyos elvekkel megállta a történelmi szerepét, akkor a későbbi időkben ehhez az alapelvhez kell hozzájárulni, hogy a nehézségekben megálljon és a további történelmi feladatát teljesítse.”

(Mindszenty József)

Bevezető

Ha egy történelmi személyiség alakját ellenségei négy évtizeden keresztül folyamatosan meghamisítják, amint azt Mindszenty József bíboros prímás esetében tették, akkor a jelen nemzedéknek kötelessége megismerni vele kapcsolatban a vitathatatlan igazságot.

1945–48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott a poszton Magyarország hercegprímása. A „Mindszenty Okmánytár”³ három kötete lépésről-lépésre, korhű adatokkal, történelmi hűséggel tárja elénk az eseményeket és a prímás magatartását. Dr. Vecsey József a 'Mindszenty harca' című kötet előszavában ezeket írja:

„Azt a harcot, amelyet Mindszenty hercegprímás a magyar katolicizmus élén a kommunizmussal vívott, a bolsevisták kényszerítették az Egyházra. Ez a küzdelem védekezés volt a mindjobban kommunista befolyás alá kerülő közhatalom vallásellenes intézkedései és a harcok istentelenség támadásai ellen.

A kommunista rendszer mindent elkövetett, hogy az Egyházat megfossza annak lehetőségétől, hogy híveivel szabadon érintkezzék és a vallásos eszményt háborítatlanul ápolhassa. Ennek érdekében nem riadt vissza a legdurvább törvénysértésektől sem.

Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik mindenki fölé, aki az alapvető emberi szabadságjogok rendíthetetlen védelmezője. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes és háborús bűnök vádjával fogvatartott tízezreket, az ősi otthonaikból kiűzött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben

¹ A szerző releváns publikációi (vagy azok hivatkozásai, amelyen keresztül elektronikusan elérhetők) megtalálhatók a <http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/> honlapon, illetve ennek egyik belső oldalán, ahol név és téma szerint lehet keresni: <http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/friss.html>

² A Budapest–Békásmegyer–Ófalu Plébániatemplomhoz tartozó Szent József Házban a Mindszenty bíboros életéről és tiszteletéről 2015. október 17-én elhangzott előadás szerkesztett, bővített változata. <http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/Mind.html#M127>

³ *Mindszenty Okmánytár I-III.* Sajtó alá rendezte: DR. VECSEY JÓZSEF. München, 1957.

igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párizsi békeszerződés ellen. Az erkölcstelen eszközökkel, nem egyszer kíméletlen terrorral vívott hatalmi harcok közepette a közéleti tisztaságot és felelősségtudatot sürgeti. Személyes érdeme, hogy a papság és a hívek félrevezetését célzó körmönfont kommunista propagandát a kellő időben szervezett ellenakciókkal hatástalanná tudta tenni. A katolikus szülők mozgósításával megmentette a hitvallásos iskolákat az államosítástól és a kötelező vallásoktatás továbbra is érvényben maradt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni varázsa folytán soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat és egyre inkább elmélyült a vallásos élet.

Mindezek a nyilvánvaló eredmények engesztelhetetlen gyűlöletet váltottak ki a marxisták táborában. Főleg azért gyűlölték a hercegprímást, mivel vallásellenes célkitűzéseiket – elsősorban a Nyugat megtevesztésére – a törvényesség látszatával szerették volna elérni, de a hercegprímás lépten-nyomon leleplezte valódi szándékaikat és éles fénybe állította a kiáltó törvénytelenségeket. Világos volt, hogy amíg Mindszenty bíboros főpásztori székében marad, a marxisták minden erőfeszítése hiábavaló.

E felismerés után a világkommunizmus egy minden eddigit felülmúló rágalomhadjáratot indított a magyar hercegprímás ellen. (...)

Nekünk, magyaroknak igen gazdag a lelki örökségünk. Amióta Szent István és munkatársai, Szent Gellérttel az élükön, megnyitották nekünk az evangélium forrásait, ezer év óta a magyar szenteknek és példaadó egyéniségeknek hosszú sora mutatja számunkra a helyes utat. (...) Nekünk, mai magyaroknak Mindszenty József bíboros atyánk adatott. A mi feladatunk az, hogy tanulékony lélekkel megfigyeljük egyéniségét, példáját, megfontoljuk szavait és a magunk sajátos életkörülményeire alkalmazzuk útmutatásait. (...) ha komolyan törekszünk az ő nyomában járni, boldogabbak leszünk és megváltoztathatjuk a világ arculatát körülöttünk.”⁴ Így emlékezett Palágyi Natália nővér, a Szociális Testvérek Társasága szerzetesrend tagja Mindszenty bíboros követésre buzdító jellemére. Ti vagytok a föld sója – mondta Jézus. Mindszenty bíboros esetében ennek megvalósulása országot, egyetemes kereszténységet megmozgató tevékenységben mutatkozott meg.

Ez az áttekintés – messzemenően a teljesség igénye nélkül – néhány fontosabb dokumentumot szeretne bemutatni a Mindszenty Józseffel kapcsolatos, tudatlanságból vagy szándékos félrevezetésből adódóan leírt tévedések cáfolatából.

A tárgyalások szükségességéről

A Vatikán keleti politikájáról megjelent, kortanú által írt visszaemlékező könyv előszavában ez áll: „Ez az újfajta megoldás a Vatikán keleti politikája (...), bár szándékában egyenes volt, gyakorlati megvalósulásában már nem mondható mindig evangéliumi

⁴ Idézi: PALÁGYI Natália: *Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája*. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 4. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár http://www.ppek.hu/konyvek/Palagyi_Natalia_Husegesen_kovette_az_Urat_1.doc

hűségűnek. (...) Jézus tanította: »az igazság megszabadít titeket« (Jn 8,32.) ezért nem félünk még az egyház sebeit sem feltárni, mert ez is bizonyítja isteni eredetét, hogy emberi gyarlóság és bűn sem tudta tönkretenni. (...) Ez a könyv arról győz meg bennünket – nem vetve követ a tárgyalásos megoldásokra –, hogy a történelem a diplomáciai megoldás helyett az igazi kiállást, a mártíromságot igazolta. Azoknak a tanúknak kell hinnünk, akik üldöztetést, börtönt is viseltek Isten országáért.”⁵ Tehát engedményekkel nem lehet elérni mindazt, ami az Ösegyházban a hitvallók és vértanúk véréből sarjadt: éppen ezért, *nem ez utóbbi a tévút, hanem ez az egyetlen igazolt útja* a kereszténység mindenkori létének és megerősödésének!

Mindszenty bíboros a következőképpen vélekedett a kommunista rezsimekkel való tárgyalások lehetőségéről: „*Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékkel illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli a helyi egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse. Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.*”⁶

Az alábbiakban – a kérdéskörhöz kapcsolódóan – Fábrián Károly⁷ Adriányi Gábornak írt leveléből olvashatunk részleteket:

„Amit a cikkben ki kellene emelned, az a végzetes vatikáni keleti politika. Mindszenty ennek az áldozata. VI. Pál mindenáron kapcsolatot akar a kommunista rendszerekkel. Amikor egyszer feltette magának a kérdést: Mi a szándékunk Kínával? Azt válaszolta: Csak a kapcsolat. Semmi többet nem akarunk, csak a kapcsolatot. Eddig az volt az egyházban, hogy a pápák helytállásra buzdították az üldözötteket. Maguk pedig, ahol tehették, tiltakoztak az üldözések ellen. Valódi hivatásukat teljesítették. Confirma fratres tuos. VI. Pál a csak kapcsolat érdekében lemond az üldözöttek támogatásáról. Nem emeli fel a szavát érdekükben. 1964-ben, amikor a részleges megállapodást aláírták Budapesten, rá néhány hónapra, decemberben széleskörű házkutatások és letartóztatások voltak. Egy sereg pap került a rendőrség kezébe. Az egyik hírügynökséggel megbeszéltem: Ugrassuk ki a nyulat a bokorból. Tegyük közzé, hogy a Vatikán tiltakozott a lefogások ellen. A hír bejárta a világot. A Vatikán nyomban válaszolt, hogy nem tiltakozott. Ez kellett nekem. Láttam, hogy a kapcsolat fontosabb, mint az üldözöttek védelme. 1970-ben ugyanez történt. Papokat fogtak le és ítélték el – a Vatikán hallgatott.”⁸

⁵ SZABÓ Ferenc SJ: *A Vatikán keleti politikája közléről – Az Ostpolitik színes és visszaja*. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 11-12. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek ajánlása.

⁶ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125-126. Ehhez lásd még: PRO MEMÓRIA – AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ÉS A MAGYAR KOMMUNISTA RENDSZER KAPCSOLATAIRÓL.

⁷ Fábrián Károly erdélyi egyházmegyes pap, volt „germanikus”, a müncheni Szabad Európa Rádió egyházi tudósítója volt.

⁸ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 203-210. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_116.html

Mindszenty bíboros helyzetértékelése az Ostpolitikról 1971 őszén

Mindszenty bíboros száműzetését követően Magyarországon megtörtént a rendszerhez lojális püspökök kinevezése, amely Mindszenty bíborost – a Pázmáneumban történt letelepedését követően – arra indította, hogy memorandumot fogalmazzon meg a vatikáni keleti politika hatásairól. A memorandum hordereje és mondanivalója miatt – elsőként Mészáros István szerzőségében – több helyen is teljes terjedelemben közlésre került.⁹

1971. szeptember 28-án hagyta el Mindszenty bíboros a budapesti USA-követséget, s rövid római tartózkodás után 1971. október 23-tól a bécsi Pázmáneum lakója lett. Korábbi „félrabságában” is igen széleskörű tájékozottsággal rendelkezett a hazai politikai társadalmi helyzetről, a világpolitika eseményeiről éppen úgy, mint a magyar és az egyetemes egyház ügyeiről.

Küldött tájékoztató beszámolót és javaslatokat a Szentszéknek, mintegy tanácsadóként a Vatikán közép-európai ügyekkel foglalkozó szakemberei számára.

1971 folyamán a bíboros szoros kapcsolatba került Zágón Józseffel, aki győri egyházmegyes papként a második világháború után került vatikáni szolgálatba. 1971-ben az Elvándorlók és Turizmus Pápai Bizottsága egyik vezető tisztviselője volt.

1971 tavaszán és nyarán ő tárgyalt Mindszenty bíborossal a követségről való távozásról, ő bonyolította le a kiutazást, ő volt mellette Rómában, de még Bécsben is, az első hetekben.

Római és bécsi együttlétük idején beszéltek meg annak a Pro Memória-nak a szövegét, amelyet Mindszenty bíboros a vatikáni államtitkárságnak küldött a magyarországi kommunista kormányzat és a hazai katolikus egyház vezetőinek viszonyáról, ennek problémáiról.

Mindszenty bíboros élete végéig őszinte tisztelettel és szeretettel ragaszkodott a szentatyához, VI. Pál pápához. Ez azonban nem zárta ki azt, hogy — komolyan véve, hogy ő az anyaszentegyház bíborosa, tehát a római kúria magas rangú, tekintélyes tagja – esetenként kritikával illesse a vatikáni szervek hivatalnokainak intézkedéseit, ügyintézését, eljárás módjait. Akkor, amikor úgy látta, hogy a bürokrácia szempontjai, a hivatali manőverezések, a diplomáciai ügyeskedések fölébe kerülnek az Evangélium hirdetése, terjesztése és védelme minden mást háttérbe szorító legfőbb szempontjának, az Egyházat alkotó papok és hívek vallásos hite érdekeinek.

Mindszenty bíboros úgy vélte, hogy ez az eset áll fenn a vatikáni vezető hivatalnokoknak a magyar kommunista kormányzattal az 1960-as évek második felében kialakított kapcsolataiban. Ezért fogalmazta meg memorandumát. Ezt elolvastatta és megbeszélte Zágón prelátussal is, aki alaposan ismerte a Vatikán belső viszonyait. Zágón 1971. november 24-én Rómában kelt leveléhez mellékelve küldte vissza a Pro Memória általa kialakított szövegét. Ezen Mindszenty bíboros már csupán apróbb stiláris javításokat tett.

Zágón kísérőlevelében ajánlotta, hogy a bíboros ezt a Pro Memóriát ne latin nyelvre fordítva küldje el a Vatikánba, ahogyan eddigi hasonló tájékoztatóival tenni szokta. „A használhatóság szempontjából is talán jobb volna olasz nyelven beadni” — javasolta, így

⁹ MÉSZÁROS István: Mindszenty bíboros helyzetértékelése 1971-ben. *Távlatok* 1995. 4. sz. 404–411. <http://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok23-24.htm>; MÉSZÁROS István: *Mindszenty és az "Ostpolitik"*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 135–144.; ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125–134.

folytatva: „A Pro Memóriát meg kellene küldeni a bíboros államtitkárnak azzal a megjegyzéssel, hogy a Consilium pro Ecclesiae Publicis Negotiis (= Egyházi Közügyek Tanácsa) bíboros tagjainak is megküldte. Ha csak az államtitkárság kapja, elsüllyed az akták között, s nem lesz hatása.”

Érdeemes ma, negyed évszázad elteltével áttanulmányozni ezt a terjedelmes iratot, a legújabb kori magyar egyháztörténet értékes dokumentumát. Az olvasó kétségtelenül arra a megállapításra jut: Mindszenty bíboros világosabban látta a valós magyarországi problémákat, mint a vatikáni hivatalnokok.

Zágon levele s Mindszenty bíboros Pro Memóriája megtalálható a budapesti Majthényi-ház Mindszenty-gyűjteményében; jelzete: 58. gyűjtő.

PRO MEMÓRIA
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ÉS A MAGYAR KOMMUNISTA RENDSZER
KAPCSOLATAIRÓL

Kötelességemnek érzem, hogy az Egyház érdekében kifejtsem észrevételeimet a Szentszék politikájáról a kommunista országok felé, speciálisan Magyarország felé. Ezek a kapcsolatok ugyanis lényegesen befolyásolják nemcsak az otthoni egyházak életét, hanem kihatással vannak a nyugati közvéleményre is, mely a tárgyalások hírei alapján alkot magának ítéletet a kommunista országok egyházainak sorsáról, sőt a keresztény vallásnak a kommunizmussal való gyakorlati összeférhetőségéről.

1. Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékkel illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik a latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli az egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse.

Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.

2. Az egyház jövője ezekben az országokban attól függ, hogy mennyiben sikerül a hitet átmenteni a jövő generációk számára. Elsőrendű fontossága van ebben a hitoktatásnak, legyen az iskolai, templomi, plébániai, családi vagy egyéni, nemkülönben a keresztény igazságoknak a sajtó útján való terjesztésének.

Az a benyomásom, hogy a szentszéki diplomácia és a Curia Romana egyéb illetékes szervei (pl. az ötévi relációk kapcsán) nem helyeznek elég súlyt erre a problémára. Mons. A. Casaroli 1964. évi nyilatkozatában (L'Osservatore Romano, 19. 9. 1964, pag. 1.) hangsúlyozta ugyan, hogy a hitoktatás is tárgyát képezte a tárgyalásoknak, sőt bizonyos optimizmussal nézett e tekintetben a jövőbe. A konkrét tények viszont azt mutatják, hogy a hitoktatás terén a helyzet azóta nemcsak hogy nem javult, hanem rosszabbodott. A püspöki városokban például egyáltalán nincsen iskolai hitoktatás. A hitoktatásra való beiratkozásnál folytatódnak a törvényellenes, korlátozó visszaélések. Napirenden vannak a hitoktatási engedélyek

megvonásai. A hitoktatásnál tilos a modern segédeszközök használata. A hitoktatáson való részvételnek hátrányos következményei vannak a magasabb tanulmányoknál és az életben való elhelyezkedésnél.

Miközben a Szentszék tárgyal, a rendszer ismételten pereket konstruál papok és világiak ellen „összeesküvés”-nek, „tiltott szervezkedés”-nek minősített hitoktatás címén. Úgy tudom, hogy a Szentszék nem tiltakozott a nyilvánosság előtt az ilyen perek ellen, hanem megelégszik azzal, hogy élőszóval vagy írásban jelenti be érdeklődését vagy tiltakozását a magyar szerveknél. Az ilyen lépésről természetesen senki sem szerez tudomást, a rendszer pedig, amint a tények bizonyítják, folytatja elnyomását, mintha mi sem történt volna.

3. Súlyos mulasztásnak tartom, hogy a Szentszék nem tájékoztatja a közvéleményt az elnyomott egyházak igazi helyzetéről. Elégtelennek tartom, hogy a tárgyalásokról kiadott közleményekben csak az elért konkrét eredmény szerepel, s nem történik említés a megoldatlan problémák sokaságáról. Legalább egy kísérő sajtókonferencia bő alkalmat adna a kérdés helyes megvilágítására. Ilyen beállítása a tárgyalásoknak nemcsak vigasztalólag hatna az otthoni papokra és hívekre, hanem helyes fénybe helyezné az egyház sorsát a nyugati közvélemény előtt is, amely – még egyházi köröket sem véve ki – naiv tájékozatlanságban él.

A mai gyakorlattal a Szentszék azt a benyomást kelti a szabad világ felé, mintha a szocialista országokban az Egyház ügyei rendben volnának, és a kommunizmus már nem jelent halálos veszedelmet az Egyház számára. Ilyen eljárással akaratlanul is segédkeztet nyújtunk ellenségeinknek az Egyház elnyomásához, s indirekte előmozdítjuk azt a primitív hiedelmet, mintha a kommunizmussal való gyakorlati együttélés előfeltételei már biztosítva volnának. Fájdalmas irónia, hogy így az Egyház is a kommunizmus terjedését könnyíti.

4. Úgy tűnik, hogy a szentszéki diplomácia főcélja a hierarchia életben tartása, a püspöki székek betöltése, minél több segédpüspök kinevezése. Távol áll tőlem, hogy a hierarchia jelentőségét lebecsüljem, sőt: éppen a püspök jelentősége késztet arra, hogy a szentszéki diplomáciát a kellő óvatosságra kérjem a kinevezések terén.

Püspöki kinevezésnek csak akkor van értelme, ha vagy már biztosítva vannak működésének lehetőségei; vagy olyan kiváló egyéniségről van szó, aki kedvezőtlen körülmények között is érvényt tud szerezni a püspöki méltósággal egybekötött elveknek.

Magyarországon a 22/1957. számú törvényerejű rendelet előzetes állami consensushoz köti a püspökök kinevezését. Ez lehetetlenné teszi a Szentszék számára, hogy saját kritériumai szerint nevezzen ki püspököket. A rendszer által prezentált vagy elfogadott jelöltek, amint a gyakorlat mutatja, egész kevés kivétellel, nem válnak az Egyház javára.

Égetően szükséges, hogy a Szentszék alaposabb vizsgálatnak vesse alá a kandidátusokat. Ha a legkisebb erkölcsi vagy jellembeli defectus mutatkozik, a Szentszék óvakodjék őt kinevezni. Nagyobb súlyt kell helyezni a jelöltek természetes jellemvonásaira. A mai Egyháznak férfiakra van szüksége, nem effeminált (elnőiesedett – KG), félénk megalkuvókra, alkalmazkodókra.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartom, hogy a Szentszék a püspöki kinevezés terén hagyjon fel a kompromisszumos politikával (azaz egy jó püspök kinevezéséért a kommunisták is kapjanak jutalmat egy kevésbé alkalmas egyén promóciójával). Ne szolgáltatassunk ki egy püspököt a kommunisták gúnyjának, akik szívesen kihasználják jelöltjük emberi gyengeségeit, de megvetik mint embert és mint püspököt! Máris túlságosan lejárattuk a püspöki tekintélyt a papság és a nép előtt.

A püspökök szaporításánál fontosabb, hogy a Szentszék igyekezzék előbb az egyházkormányzat szabadságát biztosítani. A mai körülmények között, körülvéve az állam által ráerőszakolt munkatársakkal, a püspök nemcsak tehetetlen, hanem olyan intézkedéseket kell tennie, melyek ellenkeznek az Egyház jól felfogott érdekeivel.

Ha nem sikerül ezeket a személyi és tárgyi előfeltételeket biztosítani, a Szentszék elégedjék meg apostoli adminisztrátorok kinevezésével, püspöki jelleg nélkül.

5. Azt hiszem, nem szorul bizonyításra, hogy az ún. papi békemozgalom a kommunista rendszer szerve, nem a béke szolgálatában, hanem az egyház belső szétzüllesztésére. Ha információim nem tévesek, a Szentszék az 1964-es ún. megállapodásban a békemozgalmat elítélte s felosztatását kérte. Ez az állásfoglalás is, sajnos, titokban maradt, sőt a megállapodás kapcsán kinevezett, Rómából hazatért püspökök belépése a mozgalomba azt a látszatot keltette – és kelthette joggal –, hogy ez a Szentszék engedélyével, ha nem utasítására történt.

Ugyanakkor híre ment, hogy Mons. A. Casaroli levelet intézett b.e. Shvoy Lajos székesfehérvári püspökhöz, aki a békemozgalomnak leghatározottabb ellenzője volt, kérve őt, hogy tanúsítson elasztikusabb magatartást az állammal és a békemozgalommal szemben. Más püspök is kapott a Szentszék megbízottjai részéről biztatást, hogy vegyen részt a békemozgalom ülésein. Ami betetőzi a dolgot, hogy a mozgalom közismert tagja az érseki méltóságig jutott!

A békemozgalom káros tevékenysége elsősorban abban nyilvánul meg, hogy tagjai nem egyházi, hanem politikai érdekekért kapják – állami nyomásra – az egyházi kulcspozíciókat a kúriákban, káptalanokban, szemináriumokban, nagyobb plébániákon. Sokan közülük két-három állást töltenek be (kanonok és irodaigazgató Esztergomban, plébános Budapesten stb.), a szegénységben élő papság és hívek botránkozására vagyona tesznek szert, villákat építenek nyaralóhelyeken, luxuskocsikon járnak, erkölcsileg súlyosan kifogásolható életet élnek (Szombathely, Győr).

Abból a tényből, hogy ezek a visszaélések már évek óta tartanak, és állandóan ismétlődnek, arra kell következtetnem, hogy a szentszéki diplomácia vagy nem ismeri a tényleges helyzetet, vagy nincs bátorsága arra, hogy fellépjen ezek ellen, akár a püspökökre, akár az állami tárgyalófélre gyakorolt nyomás által. A vázolt állapotokért elsősorban ez az állami szerv felelős.

A Szentszék szóvivőinek nemcsak elvi síkon, hanem konkrét példákkal is tiltakozniuk kellene az egyházi fegyelem és erkölcs súlyos sérelmei ellen. Vagy azzal nyugtatjuk lelkiismeretünket, hogy ezek a kérdések a püspökök joghatóságába tartoznak?

A papi békemozgalom külföldre is kiterjesztette működését. Küldöttségek jelennek meg – néha püspök vezetésével – kommunista békegyűléseken (Berlin, Varsó, Stockholm, Helsinki), a Pax Christi gyűlésein stb. Ideje volna, hogy a Szentszék informálja a nyugati hierarchiát a békemozgalom káros tevékenységéről, igazi természetéről, rámutatva arra, hogy ennek semmi köze sincsen a nyugati Pax Christi mozgalomhoz. Könnyelműségnek tartom, hogy a Szentszék nem vesz annyi fáradságot magának, hogy a kommunista félrevezetésnek véget vessen.

6. A kommunisták ma is nyíltan hirdetik, hogy céljuk – a vallás és az egyház kiirtása – nem változott. Csak finomultak módszereik, csiszoltabb a taktikájuk. Ezzel nemcsak a világot sikerült megtéveszteniük, hanem az egyháziakat is.

Nem vonhatom ki magamat azon benyomásom alól, hogy a kommunisták megtévesztő udvariassága megigézte a Szentszék képviselőit is, és az ennek jegyében folytatott tárgyalások túlzottan és vakon jóhiszeműek, s nem számolnak a másik fél igazi szándékaival. Így jön létre a világ felé egy látszólagos jó viszony, mely azonban csak a diplomáciai síkon érvényesül, anélkül hogy vertikális hatása volna.

Az alsóbb régiókban a papság és a hívek változatlanul szenvedik az elnyomatás keserűségét. Így alakul ki a legjobbakban egy tépelődő, fájdalmas ellenszenv a Szentszék iránt, a kollaboránsok pedig lekicsinylő mosollyal ünneplik győzelmüket, mert a történelem láthatóan őket igazolja!

Az eddigi szentszéki tárgyalások – legalábbis ami a külső benyomásokat illeti – túlságosan kedveztek a kommunista propagandának és a rendszer kollaboránsainak, rengeteg idealizmust romboltak le éppen a leghűségesebbekben, akik az egyházért mindenüket feláldozták. Elég, ha a legutóbbi példára utalok, mely a kiközösítések feloldásának publikálásával történt, s melynek méltó korrekcióját hiába vártam.

7. Ha ezeknek a jelenségeknek az okait keresem, többek között azt látom, hogy a Szentszék diplomáciája nem fordít elég gondot a kommunizmus elméletének és gyakorlati magatartásának tanulmányozására. Az a tény például, hogy a Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis referensei folytonosan változnak, nem a rájuk bízott szektor kritériumai, hanem karrierjük szempontjai szerint, olyan gyenge pontja a pápai diplomáciának, mely elkerülhetetlenül kisebbségi helyzetbe hozza a gátlás nélküli, központilag irányított kommunistákkal szemben.

Ha valahol, itt volna szükség igazi specialistákra, akik nemcsak a kommunista dialektikával vannak tisztában, hanem ismerik az érdekelt ország múltját, népének jellemét, főleg egyházának történetét.

Ezzel szemben a valóság az, hogy alig dolgozta be magát az ország problémáinak ismeretébe, más beosztást kap, s az utód, rengeteg idő és fáradság árán, próbálkozik ütvéve, az összefüggéseket alig látva, belehelyezkedni a szituációba.

8. A hierarchia fokozatai az egyházban elsősorban officiumot jelentenek.

Ehhez tartozik az alárendeltek testvéri figyelmeztetése, tévedések helyreigazítása, megfelelő útmutatások adása stb.

Ha ezeket az elveket a magyar egyház viszonyaira alkalmazom, arra a következtetésre kell jutnom, hogy a Szentszék vagy nem gyakorolja megfelelően ebbéli jogait és kötelességeit; vagy pedig – ami még szomorúbb – elvesztette befolyását a püspökökre.

Nem akarok itt részletekbe bocsátkozni, csak utalok a szellemi, lelki irányítás csaknem teljes hiányára, a nyilvános botrányok tűrésére, a kánonellenes intézkedésekre, az egyház általános nyomora között bizonyos körök – a püspököket sem véve ki – luxusára stb.

Nem olyan dolgokról van szó, melyeket csak a rendszer erőszakol a püspökökre, s melyekkel szemben tehetetlenek. Érzéketlenségről, buzgóság hiányáról, bátortalanságról van szó, mely már nem is látja, milyen és mennyi lehetőség van még, hogy igazi kereszténységről tegyünk tanúságot az ateista környezetben.

Nem szabad ezt az egyházat magára hagyni gyengeségeiben sem. Meg vagyok győződve, hogy ezen a téren a szentszéki diplomáciának komoly feladatai és nagy lehetőségei vannak. Péter hivatását az Úr abban is megjelölte, hogy erősítse meg a testvéreket!

Ne csodálkozzunk, ha a legjobbak is belefáradtak a hosszú küzdelembe, főleg az utóbbi években, amikor azt kell látni, hogy a hivatalos egyház egy reménytelen dialógus jegyében maga építi le az ellenállás régi ideáljait, s senki sincs, aki fellépne az egyház belső bomlasztása ellen.

Az üldözött egyház több spiritualitást, több lelkipásztori orientációt vár a szentszéki diplomáciától. A püspököknek, papoknak tudniuk kell, hogy a Szentszék nemcsak az üres püspöki székek betöltését kíséri figyelemmel, hanem az egyháziak mindennapos életét és lelkipásztori tevékenységét is. S tudniuk kell azt is, hogy a Szentszék nem rejti véka alá meggyőződését az állami szervek előtt sem. Csak ez hozhat létre újból bizalmi légkört a püspökök és papok, a magyar egyház és a Szentszék között.

9. Nem akarok kitérni egyéb problémákra, mint például a működési engedélyek megvonására a papoktól, a világi státusba kényszerített világi és szerzetes papság sorsára, a szerzetesnők helyzetére, a kispapok diszkrimináló katonai szolgálatára stb.

Szeretném remélni, hogy a szentszéki diplomácia ezekről sem feledkezik meg a jövőben. Nemcsak jogi sérelmekről van itt szó, hanem fájdalmas emberi tragédiákról. Mennyi papi, szerzetesi hivatás ment és megy tönkre az egyháziak részvétlensége, érdektelensége mellett!¹⁰

Mindszenty (Pehm) József és a földreformok

Mindszenty Pehm Józsefnek a földosztással kapcsolatos elképzelései sajnos nem valósulhattak meg, amelyet már zalaegerszegi működése alatt kezdeményezett.¹¹ A terv

¹⁰ Az idézett nyilatkozathoz kapcsolódnak még az alábbi hivatkozások is:

Amikor a katolikus Egyház az elnyomók oldalán állt I-V.

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/DA_szemin_107.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/MG_szemin_108.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/szemin_109.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_110.pdf

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_111.pdf

A Kelet-német püspöki kar 1960. évi (bátor hangú) pásztorlevele

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/szemin_116.html

KRAJSOVSKY Gábor: *Mindszenty bíboros lelki számkivetettsége. Egyházi megnyilatkozások Mindszenty bíboros és szellemisége ellen.* <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/krajsovszky.htm>

LÉNÁRD Ödön: *Koncentrált támadás a "hallgató egyház" ellen Az 1961-es perhullám I-IV.*

http://vigilia.hu/node/Vigilia_1991_06_facsimile.pdf

http://vigilia.hu/node/Vigilia_1991_07_facsimile.pdf

http://vigilia.hu/node/Vigilia_1991_08_facsimile.pdf

http://vigilia.hu/node/Vigilia_1991_09_facsimile.pdf

¹¹ Mindszenty (Pehm) József zalaegerszegi és veszprémi működéséről az alább megadott irodalmi közlések részletesen beszámolnak.

MARÓTHY-MEIZLER Károly: *Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz.* Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. www.piar.hu/pazmany/k355.htm

„Isten szolgája” – Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról. Lakitelek, Antológia Kiadó, 2007.

Emlékező összeállítás Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek (1892-1975) születésének 120. évfordulója alkalmából. Pannon Tükör 2012. szeptember-október 17. évfolyam 5. szám, 3-67.

<https://docs.google.com/file/d/0BxLsDeRenmXITmdXbldVU0JVZkE/edit?pli=1>;

SZABÓ Csaba: *Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944-ben.* Soproni Szemle 2006-LX-1 szám 1-17.

mottója Prohászka Ottokár gondolatából indult ki: „A haza földje nem portéka. Ebben nemcsak magvak gyökeresednek, hanem abból lelkek is nőnek ki s akkor lesz hatalmas az ország, ha a kultúrája is ebből nő ki. Ezért kell a személytelen tőke helyett a munkásnépnek juttatni a földet, hogy nemzeti, szociális érték: haza legyen belőle.”¹² A földosztásra csak 1945-ben, a magyar nép érdekeivel ellentétes módon került sor, kommunista propagandacéllal. Az 1945. május 24-i püspökkari pásztorlevél még azt is elismerte, hogy az 1945-ös földbirtokrendelet figyelmet kívánt tanúsítani az egyházzal szemben. Viszont nem hallgathatta el, hogy válságos helyzetbe került az egyház kormányzata, iskolái, székesegyházai súlyos terheivel, amelyekre – a földek méltánytalan mértékű elvételével – immár nincs fedezete. Az egyház ősi intézményeinek fenntartását ezek után – mivel más lehetőség ezek után már nem állt rendelkezésre – híveitől várta, s erre kérte is őket. „Adja az Isten – írja a pásztorlevél –, hogy az új birtokosok boldogulása vigasztalja az Egyházat veszteségeiért és gondjaiért!”¹³ Ennek ellenére nem visszakívánta, hanem áldását adta a kiosztott földekre és az új birtokosokra! A prímás később, 1945. október 18-án, a választási pásztorlevélben, újra leszögezte, hogy „nem a földbirtokreformot tesszük itt bírálat tárgyává, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet”.¹⁴ A prímás ekkor még arra is figyelmeztetett, hogy az államot is kötik az isteni és világi törvények. Magára a reformra csak azt a megjegyzést tette még, hogy „végrehajtásában is nélkülözte a megfontoltságot (...) s ennek az elsietett, szenvedéllyel fűtött munkának gazdasági következményeit sýnyli az egész lakosság.”¹⁵ Mindezeket azért is szükséges hangsúlyozni, mert Mindszenty Józsefet 1948-as letartóztatása, valamint az 1956-ban elmondott – és a kommunisták által több mint harminc éven át meghamisított – rádióbeszédje után egyaránt azzal vádolta a magyarországi kommunista hatalom, hogy visszakövetelte az egyházi nagybirtokokat. A fent ismertetett néhány dokumentumrészlet alapján is egyértelmű ezen állítások teljes valótlansága!

„Menekülök az amerikaiakhoz”¹⁶

Mindszenty bíboros 1956-ban, a szabadságharc leverésekor – mivel akkor más ésszerű lehetőség nem volt kilátásban – az Amerikai Egyesült Államok budapesti követségén talált menedéket, ezáltal is tartalékolva magát a magyar egyház és haza számára. Többször és többféle okból kifolyólag gondolt rá és tett komoly elhatározást arra vonatkozóan, hogy

<http://www.mindszenty.hu/images/stories/szemle/konyvek/Szabo.Csaba-Mindszenty.letartoztatasa.pdf>

<http://sopszem.sopron.hu/sopszem/2006-LX-1.PDF>

SIPOS Péter dokumentumközlése Mindszenty Józsefről. Tankönyvtár:

<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/93-056/ch25.html#id522217>

¹² MARÓTHY-MEIZLER Károly: *Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz*. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 111.

¹³ A magyar főpásztorok II. világháború utáni első körlevele, amelyet Mindszenty József szövegezett. *Mindszenty Okmánytár I.* Sajtó alá rendezte: Dr. VECSEY József. München, 1957. 34.

¹⁴ Pásztorlevél a választások előtt. *Mindszenty Okmánytár I.* Sajtó alá rendezte: Dr. VECSEY József. München, 1957. 74.

¹⁵ Pásztorlevél a választások előtt. *Mindszenty Okmánytár I.* Sajtó alá rendezte: Dr. VECSEY JÓZSEF. München, 1957. 74.

¹⁶ MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 442. (Alfejezet címe)

elhagyja az amerikai követség épületét. Erre végül is csak 1971. szeptember 28-án, az országból való kiutasításának kapcsán került sor.

Az amerikai követségre való menekülését a következőképpen írja le: „Az elkerülhetetlen lefogás és a Szovjetunióba hurcolás helyett így reméltem még tartalékolni magamat hazám és Egyházam további szolgálatára. Ezt a nagy célt emlegette a parlament kapujában hozzám csatlakozó rokonszenves katonatiszt is.”¹⁷ Két katonatiszt, Nagy Kálmán és Ács Tihamér volt ebben Mindszenty bíboros segítségére.

Nagy Kálmánt a Budapesti Katonai Bíróság 15 évre ítélte első fokon, nyolcra másodfokon, négy és fél évet le is töltött. Katonai rangjától megfosztották. Ács Tihamért a Nagy Kálmán elleni perben egy év börtönre ítélték, amit három évre felfüggesztettek, és lefokozták.¹⁸

Mindszenty bíboros két alkalommal különösen fontolóra vette, hogy kijön az amerikai követségről, számolva azzal, hogy újból a rendszer foglya lesz. Ha kint marad, semmilyen tevékenységet nem tudott volna tovább kifejtetni – és ahogyan írta is emlékirataiban, ezáltal tartalékolni tudta magát a magyar egyház és haza számára. *Így nem megalapozott az a kritika, hogy miért menekült oda, miért nem maradt a „hívei körében”.* Először 1959-ben, cserébe saját magát akarta felajánlani a lefogott és a legsúlyosabb (halálos) bírósági ítéletek előtt álló fiatal szabadságharcosokért, tehát akár *az életét is feláldozta volna!* Második alkalommal pedig 1967-ben az amerikai követség nagykövetségi rangra emelése indította ilyen elhatározásra. Az alábbiakban ennek a két esetnek a dokumentációiból olvashatunk részleteket.

Amikor Mindszenty bíboros az amerikai követségen hírt vett annak, hogy az újpesti szabadságharcos fiatalok a legsúlyosabb büntetésnek néznek elébe, cserébe értük át akarta adni magát a kommunista hatóságoknak. Ő nem tudhatta azt, hogy ezeknek a fiataloknak az élete már hónapokkal azelőtt bevégeztetett.¹⁹

Mindszenty bíboros 1959. december 3-án közleményt bocsátott ki Herter amerikai külügyminiszter részére, amelynek tartalma a következő volt: „Mivel újpesti fiatalok is szerepelnek a névsorban, feltételezhető, hogy »bűnük« annyi, hogy segítséget nyújtottak Mindszenty bíborosnak. 1956. október 30-án, délután 17 órától 24 óráig több fegyveres szabadcsapat érkezett Felsőpeténybe, később Rétságra, közöttük újpestiek is. Ők későn érkeztek, mert a bíborost már elengedték az ÁVH őt őrző csapatai, amelyek egyik részlege átállt a fölkelők oldalára, mert – ahogy ők kifejezték – »illegálisan tartották őt őrizetben«. Ezért ártatlan embereket ítélték el, vagy várnak kivégzésre. Azért, hogy ezeknek az ártatlan

¹⁷ MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 443.

¹⁸ Hadtörténelmi Levéltár (HL) XI. 22. Nagy Kálmán és társa pere. Továbbá: ÁBTL 3. 1. 9. V-144889. Nagy Kálmán és társa. 014/B.II./1959 elsőfokú ítélet. Legfelső Bíróság Katonai Kollégiuma 026/1959 másodfokú ítélet. In: SZABÓ Csaba: Mindszenty József a budai várban, 1956. *Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára*. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219. Jelen tanulmány egy átdolgozott, bővített másodközlés. Első megjelenése: *Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban*. In: OKVÁTH Imre: (szerk.): *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956*. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Budapest, 2007. 223–234.

¹⁹ Az újpesti „ellenforradalmárok” ügyében 1959. március 15-én és július 28-án hangzottak el az ítéletek, öt főt július 30-án, egyet-egyet augusztus 5-én és szeptember 23-án végeztek ki. In: SOMORJAI Ádám OSB – ZINNER Tibor: *Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971*. Hamvas Béla Kulturkutató Intézet, Budapest 2010. 13, 77.

fiataloknak ne kelljen miatta meghalni, a bíboros primás felajánlja, hogy megadja magát helyettük, az ő szabadságukért és *salvus conductus*-ukért (szabad oltalom – KG) cserébe, amelyeknek azonban több biztosítékkal kell rendelkezniük, mint amelyet Nagy Imre miniszterelnöknek adtak. Ha a helyi rezsim nem tudja ezt garantálni, akkor garantálja az egyik nagyhatalom, amely illegálisan van jelen és ellenőrzi itt a hatalmat. Amennyiben komoly garanciákat adnak, a bíboros megadja magát a rezsimnek, és vállalja a fiatalokra kiszabott kivégzést.”²⁰

„Meditáció közben arra gondoltam, hogy hagyok hátra egy levelet, majd kimegyek és megadom magam a követség körüli ÁVO-s öröknek. Ők aztán majd megkínóznak, mint korábban tették. Ez is elmúlik majd, de sokkal nehezebben, mint odakint a szenzáció, amely ennek nyomán várható. De el kellett vetnem ezt az ötletet: ma nem szolgálnék vele magasabb érdeket, mint 1957-ben vagy 1958-ban tettem volna. Az erkölcsi törvény pedig megtiltja, hogy magasabb célok nélkül feladjuk életünket.”²¹

A második eset akkor történt, amikor is Agostino Casaroli 1967. szeptember 22-én közölte a római magyar nagykövettel, hogy értesüléseik szerint az új amerikai nagykövet²² október 15-18-a között elfoglalja budapesti állomáshelyét és a követség rangját nagykövetségi szintre emeli.²³ Mivel ez az illegitim kommunista rezsim Amerika által történő fokozottabb elismerését jelentette, Mindszenty bíboros tiltakozásul önként el akarta hagyni a nagykövetség épületét és át akarta adni magát a magyar rendőrségnek, vállalva a börtönbe való visszatérést is. Tekintettel arra, hogy Mindszenty bíboros azt a véleményét közölte a Szentszékkal, hogy az amerikai-magyar viszony helyreállása után nem maradhat a jelenlegi helyén, számítani kellett arra, hogy Mindszenty bíboros a saját elhatározásából elhagyja az amerikai nagykövetség épületét.²⁴ Ez új helyzetet teremtett, amelynek mindenki számára kellemetlen következményeit el kívánták kerülni. Casaroli hozzáfűzte, hogy a pápa bízik abban, hogy Mindszenty bíboros Rómába jön, és meg tudja győzni őt arról, hogy tartsa magát a megállapodásban vállaltakhoz.

A jelentésről szóló vitában (ez alkalommal a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának titkársága is foglalkozott a kérdéssel) Kádár kijelentette, hogy a Politikai Bizottság által az előző ülésen elfogadott álláspont a helyes, nem kell változtatni. Szerinte az a lényeg, hogy „Mindszenty szűnjön meg esztergomi érsek lenni”. Ha megszűnik esztergomi

²⁰ SOMORJAI Ádám OSB – ZINNER Tibor: *Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971*. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 76-77. SOMORJAI Ádám: *Mindszenty bíboros követségi levelei az Egyesült Államok Elnökeihez 1956–1971*. METEM, Budapest, 2011. 83-84.

²¹ A budapesti amerikai követségen tartózkodó Mindszenty bíboros levele az USA elnökéhez menedéke ügyében. 1959. november 13. In: SOMORJAI Ádám – ZINNER Tibor: (szerk.): *Majd' halálra ítélve: Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. (CD-melléklettel)*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 861. SOMORJAI Ádám OSB – ZINNER Tibor: *Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971*. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 73.

²² Martin J. Hillenbrand budapesti nagykövetről van szó. SOMORJAI Ádám: *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971*. METEM, Budapest, 2012. 33.

²³ M. SZEBENI Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február http://mindszenty.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=141:m-szebeni-geza-a-mindszenty-uegyek-2&catid=28:tanulmanyok&Itemid=41

²⁴ SOMORJAI Ádám: *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971*. METEM, Budapest, 2012. 17, 24.

érsek lenni, teljesen alárendelt kérdéssé válik, hogy hol van. Ennek alapján kell tárgyalni. A következő kérdés, hogy „Mindszenty innen úgy nem mehet el, hogy a Vatikán érte valamiféle garanciát ne vállaljon. Harmadik: ha úgy alakul a helyzet, hogy ezt nem sikerül rendezni, Mindszenty kijön az amerikai követségről az utcára, akkor mi Mindszentyt börtönbe nem csukjuk, hanem közigazgatási eljárás alá vonjuk.”²⁵

1967. december 13-án Mindszenty bíboros a Vatikánnal történő levelezéseket követően, valamint König bíboros látogatásának hatására az alábbiakat írta Washingtonba, az elnöknek: „Ezért hálásan elfogadom az Ön felajánlott, további kedves vendégszeretetét. Nincs más megoldás, mert már meghajoltam a Szentatya kérése előtt, hogy tartózkodjam a rendszernek történő kapitulációtól.”²⁶ Figyelemre méltó a Zágon József által írt levél azon részlete, amely Mindszenty bíboros döntésében fontos szerepet játszhatott: „a követségről és az országból való távozásnak – ha erre sor kerül – bele kellene illeszkednie Eminenciád eddigi vonalvezetésébe: nem önmagáért, nem politikai szempontból, hanem az egyház érdekében szenvedett, s ha most szabad földre lép, ezt sem egyéni, sem politikai, hanem vallási érdekből kívánja tenni.”²⁷

Vatikáni ígéretek Mindszenty Józsefnek

PRO MEMORIA²⁸

1971. október 23-án reggel fél nyolc órakor a Szentatya Mindszenty József bíborossal a vatikáni Matilde-kápolnában koncelebrációs szentmisét mondott, melyen, mint harmadik koncelebráns részt vett Zágon József is. Jelen voltak magyar papok, nővérek és néhány világi hívő, kb. 35 személy.

A szentmise után Öszentsége négy szemközt fogadta Mindszenty bíborost. Öeminenciája a kihallgatás után közölte velem, hogy a Szentatya biztosította őt, hogy mindenkor őt tekinti esztergomi érseknek és az ország primásának.

A kihallgatás után a Szentatya behívatott engem is és a bíboros jelenlétében ezeket mondta:

Ajándékba adom Öeminenciájának bíborosi mantellómat, hogy a hűvös országban védje a hidegtől és jelképül annak a meleg szeretetnek és nagyrabecsülésnek, mellyel személye iránt viseltetik. Biztosítom a Szentatya nevében, hogy ügyét semmilyen vonatkozásban nem rendelte alá más dolgoknak, de a Szentszék már nem tudott további vendéglátást kérni az

²⁵ M. SZEBENI Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február http://mindszenty.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=141:m-szebeni-geza-a-mindszenty-uegyek-2&catid=28:tanulmanyok&Itemid=41

²⁶ *Mindszenty bíboros követségi levelei az Egyesült Államok elnökeihez 1956-1971.* Edited by Ádám SOMORJAI. METEM Budapest 2011. 307; SOMORJAI Ádám OSB – ZINNER Tibor: *Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971.* Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 279-282.

²⁷ SOMORJAI Ádám: *Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971.* METEM, Budapest, 2012. 80, 82.

²⁸ Dr. Zágon József preláts emlékeztetőjének dokumentuma Msgr. Mészáros Tibor irataiban. In: MÉSZÁROS Tibor: *A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975).* Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 675. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k248.htm>

amerikaiaktól. A megoldást a Szentszék csak ideiglenesnek tartja s a bíborost mindig, mint esztergomi érseket és Magyarország primását tekinti. Kéri, hogy Őminenciája viselje türelemmel jelen helyzetének nehézségeit és a körülmények által megkívánt korlátozásokat. A Szentszék a jövőben is védeni fogja érdekeit és bármi kérdésben forduljon bizalommal Őszentségéhez. Zágon preláthus ebben az érintkezésben a híd szerepét vállalja.

Róma, 1971. október 23.
Dr. Zágon József preláthus
lakóhelye: Róma

„Amit VI. Pál pápa 1971. október 23-án, a hajnali búcsúmise után (a bíboros aznap utazott Bécsbe!) a pápa magánkápolnájában Mindszentynek mond latinul: Te vagy és maradsz az esztergomi érsek és Magyarország primása – és amit ugyanazon szavakkal Zágónak olaszul megerősített – ezek a kijelentések minden alapot nélkülöző üres ígéretések (ígéreték) voltak. A pápa tudta ugyanis, mit fog tenni. Mindszentyt majd megfosztja esztergomi érseki székétől.

Az egész Magdolna-kápolnai jelenetnek olaszos, színházias körítése a pápai, bíborosi köpeny átadásával és jókívánatokkal, hogy a köpeny (mantelló) a hűvös országban védje meg a hidegtől, a minden szélről védett, olasz anyás úri-fiúnak vergődése a saját határozatlanságában és zavarában. Ez a valóság, a többi megokolt-megokolatlan mellébeszélés. Attól függ, melyik oldalára fordítom. Így tette oda a pápa a pontot a Vatikán keleti politikájának végére, amely még hosszú időre megterheli a magyar egyházat.

Szegény Mindszenty! A Szent János-torony kápolnájában elhangzott latin és ráduplázva olasz kijelentést nekem aztán magános sétákon a Pázmáneum kuglizójában sokszor, ha nem is gyakran, ismételte. A mondat: Te vagy az esztergomi érsek és maradsz – és annak semmissé nyilvánítása a letételkor; ez volt az utolsó koporsószó.”²⁹ Így nyilatkozott Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros bécsi titkára a hivatalfosztás előzményeiről és körülményeiről. Zágon József fentebb ismertetett emlékeztetője is *egyértelműen* alátámasztja azt, hogy Mindszenty József *definitív* módon ígéretet kapott VI. Pál pápától az esztergomi érseki szék *mindenkori* megtartására, „mert különben a mondatnak, »Te esztergomi érsek, Magyarország primása vagy és *maradsz*«, nincs értelme. Mindszenty csak rövid ideig marad primás? Akkor ezt vele Budapesten közölni kellett volna.”³⁰

„A pápa a kérdéses kijelentést (*Tu es et restas primas Hungariae* – Te vagy és maradsz Magyarország primása) az adott garancia ismeretében azért is mondhatta, mert úgy vélte, a garancia beváltására nem fog sor kerülni. Vagy előbb hal meg a majdnem 80 éves primás, vagy pedig sikerül neki Mindszentyt, mint az egyház hű fiát arra rávenni, hogy a pápai kérésnek engedelmeskedjék és lemondjon érsekségéről.”³¹

²⁹ MÉSZÁROS Tibor: *Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései*. Pro Domo, Pécs, 1997. 238. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k177.htm>

³⁰ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 121.

³¹ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 122.

Vatikáni garanciák a magyarországi bolsevik rezsimnek

Az 1967. október 14-én³² kelt szentszéki aid-mémoire, amely kifejezetten a pápára hivatkozik, valamint a pápa nyilatkozata, amit 1971. április 16-án³³ Péter János magyar külügyminiszternek tett, **teljesen ellentmondanak annak, hogy a pápa, VI. Pál nem tudott volna a magyar kormánynak adott garanciáról**, amelynek értelmében a Vatikán az országból való száműzetését követően Mindszentyt teljes szilenciumra fogja.³⁴ Ha Mindszenty József ezekről az ígéretekről tudott volna, akkor nyilvánvalóan nem fogadta volna el azokat, „meghiúsítva” ezzel a magyarországi kommunista rezsim, a Vatikán és az Egyesült Államok Mindszenty bíborost száműzetésbe kényszerítő terveit! Ezt igazolja a bíboros 1972. november 9-én Bécsben kelt nyilatkozata is.³⁵

³² „Casaroli 1967. október 14-i keltezéssel Emlékeztetőt adott át Száll elvtársnak (római magyar nagykövet – KG), mely szerint: a pápa kívánsága, hogy adjuk meg a lehetőséget Mindszentynek, hogy elhagyja az országot (...) a pápa, mint a katolikus egyház legfőbb vezetője, teljes befolyását latba veti, hogy Mindszenty, miután elhagyta az országot, ne avatkozhasson be a magyar egyház életébe, ne nyilatkozzon a Magyar Népköztársasággal és kormánnyal szemben, tartózkodjon ellenséges tevékenységtől, és ne akadályozza a magyarországi katolikus egyház működését. Casaroli az Emlékeztető átadásakor kiegészítésképpen többek között kifejezésre juttatta: Az Emlékeztetőt a pápa jóváhagyta (...) A garanciák megfogalmazásánál a pápa személyes kötelezettségét azért emelték ki, hogy így a garancia a legmagasabb fokon biztosítva legyen. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a garancia nem személyes, hanem intézményes, amely a Szentszéket is elkötelezné, amit készek írásbeli szövegezésnél világossá és egyértelművé tenni. Megismételte azt is, hogy formálisan nem tudnak kötelezettséget vállalni, hogy Mindszenty minden nyilvános szereplését pápai engedélykéréshez kössék, de Mindszentynek minden esetben a pápával előzetesen kell konzultálnia, s így gyakorlatilag biztosítható, hogy Mindszenty ne tegyen politikai nyilatkozatot, illetve ilyen ne kerülhessen nyilvánosságra.” (Javaslat a Politikai Bizottságnak a Mindszenty ügyben folytatandó tárgyalások irányelveire. MSZMP Központi Bizottság Agit-Prop Osztály, Állami Egyházügyi Hivatal, Külügyminisztérium – Szigorúan titkos! Készült: 28 példányban) In: ÓLMOZI Zoltán: *Mindszenty és a hatalom*. LEX Kft. 1991. 126-127. ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82-83.

³³ „Úgy gondolja (a pápa – KG), hogy bármennyire is Magyarországon szeretne maradni Mindszenty, ez nem lenne helyes megoldás. Ha a követséget elhagyja, akármilyen körülmények közé kerül, elkerülhetetlenül zavarokat okozna mind az egyháznak, mind az államnak. Ezért ők (mármint a Vatikán – KG) arra gondoltak, hogy kihozzák Magyarországról, valahol kolostorban helyezik el és megfelelő egyházi rendszabályokkal, kellő súllyal megtiltják neki a nyilvános szereplést. Úgy gondolja, hogy ehhez meg van a Szentszéknek az ereje.” (Péter János jelentése a Politikai Bizottságnak VI. Pál pápánál tett látogatásáról. Külügyminisztérium – 46/PJ/1971 Szigorúan titkos! Készült: 8 példányban) In: ÓLMOZI Zoltán: *Mindszenty és a hatalom*. LEX Kft. 1991. 140. ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 84-86.

³⁴ Mivel Mindszenty bíboros Nyugaton szabadon nyilatkozott (a bíboros szólásszabadságnak a Vatikán részéről történő szándékozott megtiltása, vagy legalábbis bármiféle korlátozása, egy modern kori hitvalló szavainak cenzúrázása a legegyszerűbb emberi jogok példátlan megcsorbítása volt) – ami a magyarországi bolsevik rezsimet módfelett ingerelte –, azért az idézett két garanciára hivatkozva a rezsim elérte a pápánál a bíboros érseki székből való eltávolítását. Csonka Emil ezt a következőképpen fogalmazta meg: „Egyfelől tehát ott voltak a Budapest–Moszkvának adott garanciák, másfelől az Isten akarata. A vatikáni diplomácia két malomkö között őrlődött. És 1973 végén Moszkva a pápa mellének szegezte a tört.” In: CSONKA Emil: *A száműzött bíboros*. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 151.

³⁵ „1972. október 10-én tudtam meg a bécsi apostoli nuncius úrtól, hogy a Szentszék 1971 nyarán megállapodott a bolsevista magyar kormánnyal, hogy hazámból történt távozásom után én semmi olyat nem teszek vagy mondok, ami zavarát a bolsevista magyar rezsim és a Vatikán között a jó viszonyt. A szentszéki megbízott ezt az engem súlyosan érintő tény 1971-ben a tárgyalások egész folyamata alatt elhallgatta előttem. (...) Ha ezeket megkaptam volna, visszariadva a megegyezés tényétől és tartalmától, úgy gondolom, arra a lépésre határozom el magamat, hogy megalázkodva a történt lépések visszavonását kérem.” In: ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 151-152.

Elfelejtett vértanúk

XVI. Benedek pápa döntése értelmében a 2012. október 11-től 2013. november 24-ig terjedő időszak a hit éve volt a katolikus egyházban. A kezdő dátum a II. Vatikáni Zsinat megnyitásának 50. évfordulója. A zsinatok minden esetben a hit megújításának, megerősítésének céljával kerültek összehívásra. Ez a célkitűzés a legutóbbi egyetemes zsinatot követő ötven év múltán aktuálisabb volt, mint valaha. A katolikus egyház abban az időben (1962 és 1965 között, a zsinat időszakában) Magyarországon és a többi, kommunista uralom alatt levő országban a teljes leigázottság állapotában volt.³⁶ A keresztény egyházak akkor egy dologban biztosan közösek voltak: az elnyomó politikai rendszer következtében mindegyik szenvedett. A kommunista szuperhatalom potentátorai és a vatikáni keleti politika vatikáni képviselőinek egyezkedése következtében a II. Vatikáni Zsinat egyetlen ülészaka, annak egyetlen hivatalos dokumentuma sem ítélte el a több mint százmillió – halálos és nem halálos – áldozatot követelő, a történelem legkegyetlenebb és leginkább istenellenes rendszerét, az ateista kommunizmust.³⁷

A II. Vatikáni Zsinat egy szóval nem tett említést a 20 millió keresztény meggyilkolásáról, a 40 ezer szerzetes és apáca vértanúságáról. VI. Pál pápa később államfőnek kijáró pompával fogadta azt a Kádár Jánost,³⁸ aki Mindszenty Józsefet megkínóztatta és börtönbe juttatta, és aki 1956-ot követő megtorlás éveiben ártatlan embereket felakasztatott.³⁹ A kommunisták még a saját törvényeiket sem tartották be! És akkor a pápa azt mondja, hogy majd először az ő lelkiismerete⁴⁰ és utána a történelem ítélete – hát jó vastag lelkiismerete volt! Semmit se nyertek vele – nem volt írásbeli garancia kommunista részről (más kérdés, hogy azt se tartották volna be). A Magyarországon kinevezett püspökök közül sokan a pártállam ügynökeként is működtek;⁴¹ és akkor XXIII. János pápa azt mondta a három magyar püspöknek, hogy likvidálni akarja annak az embernek az ügyét, akit az Andrassy út 60-ban hitéért 39 napig kínoztak, azaz Mindszenty Józsefét! Az új pápa, XXIII. János 1962-ben meghirdette a II. Vatikáni Zsinatot. Erre az alkalomra azonban – akárcsak az 1958-as pápaválasztási konklávéra – Mindszenty bíboros nem

³⁶ ADRIÁNYI Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae IV.* Aurora könyvek. München, 1975. Szent István Társulat Budapest, 2001. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k201.htm>

³⁷ Stéphane COURTOIS, Nicolas WERTH, Jean-Louis PANNÉ, Karel BARTOSEK, Jean-Louis MARGOLIN, Andrzej PACZKOWSKI: *A kommunizmus fekete könyve – Büntény, terror, megtorlás.* Nagyvilág Kiadó, 2000.

³⁸ VI. Pál ezen kívül még több kommunista, nemzetirtásban részt vevő vagy ahhoz segédkezet nyújtó pártfőtítkárt is kitüntető pompával és maximálisan elismerő, dicsérő szavakkal fogadott; ennek dokumentumait lásd: József MACKIEWICZ: *A Vatikán a vörös csillag árnyékában.* Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012.

³⁹ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-1956-os-magyar-forradalmat-koveto-politikai-megtorlas-aldozatainak-hiteles-nevsora>, <http://www.kommunizmusbunei.hu/publikaciok/az-1956-os-forradalom-es-szabadsagharc-20000-halottjarol>

⁴⁰ „Ezek előbb lelkiismeretünk döntésének, és csak azután a történelem ítéletének vannak alávetve.” (VI. Pál pápa szavai Kádár Jánoshoz, annak Vatikánban tett látogatása alkalmával.) In: ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy.* Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 196.

⁴¹ Még a legoptimistább becslés szerint is a püspöki kar 64%-a hálózati személy volt. 1969 után mindenestre az érsekek minimum 80%-a ügynök volt. In: TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990.* Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 291.

utazhatott ki. Viszont Hamvas Endre, Kovács Sándor és Brezanóczy Pál⁴² a zsinatra *állami* megbízatással érkeztek. Ez pedig a következőkben állott: el kellett érniük, hogy a zsinat ne ítélje el a kommunizmust, valamint „el kellett intézni” a Mindszenty-ügyet. 1962. október 9-én XXIII. János pápa magánkihallgatáson fogadta a három magyar főpapot. „Az említett kihallgatáson a pápa a látogatók üdvözlése után azonnal a Mindszenty-ügyre terelte a szót és azt mondta: »Volo quamprimum casum Cardinalis Mindszenty liquidare« (A Mindszenty-ügyet mielőbb fel akarom számolni.) Az audiencia végén Brezanóczy Pál még a pápai rezidencia folyosóján ujjával csettintve azt mondta társainak: »Látjátok, többet értünk el, mint reméltük.«⁴³

Krisztus szavai és tanítása alapján a kereszténység első 300 évében élt vértanúknak van igazuk, a kereszténység sarjadása nekik köszönhető – így ezt az utat gőg nélkül megkerülni lehetetlen!

Föld feletti és föld-alatti egyház

Mindszenty bíboros – emlékiratai megjelenése alkalmából – a Kronberg-Frankfurtban 1974-ben tartott sajtótájékoztatón az akkori magyarországi katolikus egyház mibenlétéről a következőképpen nyilatkozott; a válasz burkoltan kapcsolódik a vatikáni keleti politikájáról való véleményéhez is.

„Egy másik kérdező azt kívánta tudni, vajon Mindszenty József véleménye szerint helyesebb lenne-e, ha a látható, föld feletti magyar katolikus egyházból földalatti, illegális egyház lenne?

- A jelen helyzetnél mindenestre szerencsésebb volna a földalatti egyház, mint itt egy szolgálóegyház. Kérem, természetesen egy elvi álláspontnak vannak érthető, könnyen elfogadható vonatkozásai is és vannak nehéz áldozatok is. De nem tudom, nem több hit maradna-e meg egy földalatti egyházban, mint a föld felett az iskolák az egész ifjúságot megmételtyezik. Vannak olyan kérdések, amelyek súlyosak, de ez a földalatti egyház súlyos volt az elmúlt 300 évben is, amikor 22 pápa lett vértanú. De az egyháznak nem vált annyira hátrányára ez, ezzel a nagy áldozattal, mint amennyibe kerül ma az egyháznak a szolgálószerepe és a néma szerepe akkor, amikor Isten ígéje ellen, emberi jogok ellen megy a harc és küzdelem.⁴⁴

⁴² Brezanóczy Pál egri érsek „Kékes Pál” fedőnévvel szerepel a beszervezett püspökök listáján. In: TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990.* Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

⁴³ Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral, 1971-ben. Értesüléseit Kovács püspöktől kapta. In: ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy.* Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36.

⁴⁴ A Deutsche Welle hangképes összefoglalója MINDSZENTY József: *Emlékirataim* című könyvének Frankfurt-Kronbergben 1974. október 11-én történt könyvbemutatójáról és sajtótájékoztatójáról. A teljes anyagot annak (Münchenben történt) összeállítója, vitéz Molnár János Imre bocsátotta rendelkezésre Krajsovsky Gábor részére, amely az Astra / Mária Rádió (4131/Radio Maria Astra) adásában hangzott el 2002-ben, illetve jóval később ennek első fele megjelent a Szent István Társulat CD lemezén történt kiadásában, „Mindszenty szól” címmel, 2012-ben. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_108c.pdf

Mit ért el az Ostpolitik?

„VI. Pál ezen levelével így teljesedett be Mindszenty földi elmarasztalása. Hazájában idegen zsoldban álló bitorlók mondták rá az életfogytiglani börtönt, most számkivetésben pedig a Szentszék tör pálcát felette, mert ma: »a kapcsolat kell, nem a helytállás«, mert »a vértanúk a hitvallók kora lejárt«, ahogy ezt magán-naplójába bejegyezte.”⁴⁵

(Harangozó Ferenc)

Eördögh István⁴⁶ egyháztörténész elgondolkodtató tanulmány közölt a feni kérdésben. Ebből olvashatunk most vonatkozó részleteket. „De akkor mit ért el az *Ostpolitik*? Mindszenty és más ellenállók morális ellehetetlenítését? Az oly sokak vállalta passzív rezisztencia nevetségessé tételét? Az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának és a Magyar Püspöki Kar *Opus Pacis* szervezetének bizalmát élvező kollaboránsok, elvtelen haszonélvezők és nagyobb egyházi hivatalokra éhező párt-konszenzussal jelöltek legitimizálását? A magyar bázisközösségek tönkretételét, a római magyar felső hierarchia kanonizálását? A római magyar emigráns klérus irattárának Casaroli személyes irányításával és erőszakkal történt elkobzását, netán a dialogizáló kommunista partnernek történt kiszolgáltatását? A római Pápai Magyar Intézetnek a kiszolgáltatottságát az állami ellenőrzésű, »poloskákka« megfigyelt Via Giulia-i épületben és az intézet rektorainak a még 1951. május 19-én létrehozott Állami Egyházügyi Hivatalnak tett, mindmáig titkosított rendszeres jelentéseit, amely szervezet a kommunista minisztertanács felügyelete alá tartozott egészen a rendszerváltásnak nevezett új hatalomfelosztásig? A földalatti egyház tikos szenteléseinek demoralizálását (...) A mindmáig nem kárpótolt teológusok 24 hónapig tartó, diszkriminatív módon történt besorozását, hivatásuk és tanulmányi előmenetelük tönkretételét célzó katonai szolgálatát a nagyatádi, lenti vagy más büntető jellegű egységeknél? Vagy talán az 1964-es megegyezést követően már decemberben történt hat jezsuita, hét *Regnum Marianum*hoz tartozó és két más egyházmegyes pap letartóztatását. (...) Casaroli, mint jó diplomata, minderről nem is vesz tudomást könyvében. (...) A Casaroli-féle apológia azt viszont nem titkolta el, hogy Mindszenty, miután engedni volt kénytelen VI. Pál pápa presszióinak és az *Ostpolitik* megoldást hirdető hírnökeinek, megbánta 1971. szeptember 28-i távozását Magyarországról és lelkifurdalástól gyötrődve kijelentette: »ego debuissem mori in Hungaria (Magyarországon kellett volna meghalnom – KG)«, ami viszont az olvasó számára az *Ostpolitik* etikai csődjének autentikus minősítése.”⁴⁷

Adriányi Gábor összegző megállapítása is rámutat a magyarországi katolikus egyház hanyatlásának valódi okaira.

„Az egyház gúzsbakötése tökéletes volt. És mit tett ez ellen Casaroli? Semmit. Az agrément (1964. szeptember 15 – KG) bebetonozta ezeket az állapotokat. A békepapi mozgalmat, amely az egyházat megosztotta és belülről emésztette, az egyezség nem számolta

⁴⁵ DR. HARANGOZÓ Ferenc: A történelmi per nincs lezárva. Életünk. München, 1979. június. In: HETÉNYI Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I.* Lämpás Kiadó, Abaliget 1992. 192.

⁴⁶ http://www2.arts.u-szeged.hu/reh/hist/kutato_hun.html#eordogh

⁴⁷ EÖRDÖGH István: Krokodilkönnyek Rómából – Casaroli bíboros: A türelem mártírságáról. Új Hevesi Napló XI. évfolyam 8. szám – 2001. augusztus; 64.

föl. Igaz, a pártállam nem támogatta a békepapi mozgalmat olyan mértékben, mint azelőtt, de erre már nem is volt szüksége, mivel az Egyházügyi Hivatal és az államvédelem minden egyházi helyen elegendő kollaboránssal rendelkezett, akik szabadon vagy kényszerítve a hatóságok kívánságának készségesen engedelmessé váltak. A békepapi mozgalomról Casaroli a magyar egyházzal kapcsolatban, emlékirataiban még csak említést sem tesz.”⁴⁸

„A Kádár-korszak utolsó éveit mindazonáltal már az erőviszonyok megváltozására és az Egyház nagyobb mozgásszabadságára utalnak. De mindezek a pozitív jelek (...) a magyar katolicizmuson belül nem tudták elfeledtetni, hogy a katolikus Egyház talajt veszített a társadalomban, és egyre gyorsabban, erőteljesebben zsugorodott. Úton volt afelé, hogy az egykor imponáló nagyságából kisegyházzá váljék. A Kádár-korszak végén el is érkezett ide.”⁴⁹

Kik voltak „a bukott rendszer örökösei” 1956-ban?

„Budapesten sokan, és tüntető tömegek is azt kívánták, legyen ő, Mindszenty a miniszterelnök. Miért nem vállalta? »Nem vállaltam, kérem, mert az én feladatom nem a kormányalakítás, az én szerepem magasabb ennél. Ez volt az egyik ok. A másik, amiért nem vállaltam, mert értékelem az azóta kivégzett, boldogult Nagy Imrét. Ő lett a miniszterelnök s én nem akartam eltolni a helyéről. Ő ezt nem érdemelte meg. *Kommunista volt, de megtért, jó úton volt.*«”⁵⁰

(Mindszenty József)

„A Magyar Nemzeti Kormány megállapítja, hogy Mindszenty József bíboros, hercegprímás ellen 1949-ben indított eljárás minden törvényes alapot nélkülözött, az akkori rendszer által ellene emelt vádak alaptalanok voltak. Mindezek alapján a Magyar Nemzeti Kormány kijelenti, hogy Mindszenty hercegprímás ellen elrendelt jogfosztó intézkedések érvénytelenek, ennek következtében a hercegprímás minden állampolgári és egyházi jogát korlátozás nélkül gyakorolhatja. *Nagy Imre miniszterelnök*”⁵¹

(Mindszenty József)

„*Nagy Imre* kormányát ismerem el Magyarország kormányának. Kádár Jánost idegen katonai hatalom erőszakolta az országra. Abszolút törvénytelennek tartom és elutasítom.”⁵²

(Mindszenty József)

⁴⁸ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 62-64.

⁴⁹ ADRIÁNYI Gábor: *A Katolikus Egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában*. Kairosz Kiadó, 2005. 197-198.

⁵⁰ CSONKA Emil: *A száműzött bíboros*. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 205.

⁵¹ HETÉNYI Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I*. Lämpás Kiadó, Abaliget 1992. 187.

⁵² MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 445.

„Amikor Nagy Imre lett a miniszterelnök (...) a magyar nép országosan megmutatta gondolkozását. Őt Rákosinál, Titót Sztálinnál inkább szívelte, de csak, mint kisebb rosszat az adott helyzetben. Akárki, csak Moszkva és Rákosi ne! (...) Nagy Imre a lelkek jelentős megkönnyebbülését hozta pusztán azzal, hogy ő már nem Rákosi.”⁵³

(Mindszenty József)

Ebben az alfejezetben Mészáros István tanulmányának⁵⁴ idézetei alapján kapunk tájékoztatást az alcímben megfogalmazott kérdés tisztázásához.

>Mindszenty József 1956. november 3-án este elmondott rádióbeszédében többször is említésre került ez a szókapcsolat: *"a bukott rendszer örökösei"*. Mind az e témával foglalkozó szaktörténészek, mind az újságírók és politológus-kommentátorok kezdettől fogva máig úgy írtak, írnak erről, hogy a bíboros e kifejezéssel Nagy Imre reform-kommunista körét, illetve az 1956 októberében hatalomra került "Nagy Imre-kormányt", tehát "a forradalom vezérkarát" illette. S azt is hozzáfűzik, hogy a bíboros bizalmatlan volt Nagy Imrével szemben, s hogy beszédében az ő és munkatársai felelősségre vonását is követelte, a "bukott rendszerben" való tevékeny közreműködésük miatt. A történészek és publicisták e tartalmi értelmezése azonban nem fedi a valóságot. A forradalom napjaiban ugyanis *Mindszentynek semmi ellentéte nem volt Nagy Imrével*, ennek semmi nyoma, semmi dokumentuma nincs. Ellenkezőleg: *szimpátiával tekintett Nagy Imrére, a maga eszközeivel támogatta ekkor közzétett kormánytörekvéseit*.

Rákosi kommunista rendszere 1956. július 18-án megbukott; s e *"bukott rendszer örökösei"* vagyis Gerő Ernő és pártvezetőtársai három és fél hónapon át, október végéig töltötték be a maguknak vindikált legfőbb ország- és társadalomirányítói funkcióikat.

Ekkor folyt le *Mindszenty 1956-os négy napja*. Felsőpetényi "kényszerlakhelyéről" kiszabadulva október 31-én, szerda reggel érkezett a budai prímási székházba. Ott töltötte a csütörtöki, pénteki és szombati napot, ahonnan november 4-én, vasárnap hajnalban távozott. Vajon mit tudhatott Mindszenty ekkor, ezekben a napokban Nagy Imréről? Legelső emléke róla alighanem *1948. június 16-ról* való volt: a magyar országgyűlés ekkor döntött az egyházi iskolák államosításáról. Az ezt a törvényt megszavazó parlamenti ülést Nagy Imre vezette: ő volt ekkor a magyar országgyűlés elnöke. Majd hosszú évek elteltével felsőpetényi rabságában juthatott róla friss hírekhez a bíboros: *1956 elejétől ugyanis naponta megkapta a Szabad Nép és a Magyar Nemzet című újságokat* (az első a kommunista párt, a másik a Népfront lapja volt). Ezeket rendszeresen olvasta. Egészen biztosan kellő ismeretekkel rendelkezett az 1956. július 18-21-i kommunista Központi Vezetőség-üléstről, a legfelső párt döntésről, Gerő Ernő első titkárrá megválasztásáról. Pontosan tudta, hogy a kommunista párt első titkári tisztségének betöltője ezekben az időkben Magyarországon *a legfőbb politikai tényező* volt. 1956. november 4-én Mindszenty a budapesti USA-követség Szabadság téri irodaházában kapott menedéket. Sok itt keletkezett írásos feljegyzése maradt ránk. 1956 decemberében egy meg nem nevezett újság cikkéről írt, amely 1956. november 3-i rádióbeszédét szerinte meghamisítva kommentálta. Ebben többek között megmagyarázta az általa használt *"a bukott rendszer örökösei"* kifejezést: *"Ezek nem a Nagy-kormány tagjai*.

⁵³ MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Helikon Kiadó, Budapest 2015. 445.

⁵⁴ MÉSZÁROS István: Kik „a bukott rendszer örökösei”? Adalékok Mindszenty és Nagy Imre viszonyához. Vasi Szemle 2006. 5. szám 591-610. <http://www.vasiszemle.hu/2006/05/meszaros.htm> MÉSZÁROS István: *A Conti utcától Recskig. Újabb Mindszenty-kutatások*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest 2007. 25-49.

Rákosival bukott a rendszer, örökösei Gerőék, akiket nem vontak felelősségre - szögezte le a bíboros a legnagyobb határozottsággal.⁵⁵ Korrekt, pontos a megfogalmazás, amely az 1956-os év októberét megelőző hónapokban lefolylt politikai események alapos, sőt aprólékos ismeretét bizonyítja.

Mindszenty tudta róla (Nagy Imréről – KG) *a legfontosabbat*: azt, hogy kommunista politikus, aki most többpárti, demokratikus kormányt alakított, amelynek támogatására ő elmondta előző esti rádióbeszédét; aki ma hajnalban a rádión keresztül a világ nagy nyilvánossága előtt kinyilvánította Magyarország függetlenségét, s a világ közvéleményéhez fordult a szovjet hadsereg támadása ellen.

Mindszenty számára alighanem rokonszenvéssé tette Nagy Imrét annak *1956. október 28-29-i jó irányú "pálfordulása"*. A miniszterelnöknek a forradalmat "kezelő" politikája ugyanis ekkor 180 fokban, gyökeresen megváltozott. Korábban Gerőék harcostársa volt az "ellenforradalom" erőszakos-fegyveres leverésében. Október 28-án viszont fegyverszünetet ajánlott a felkelőknek, lépéseket tett a szovjet hadsereg kivonása érdekében és megvalósítandó politikai céljaként kezdte említeni a szabad parlamenti választást, a többpártrendszert, az ország függetlenségének szükségességét és hasonlókat. Ezzel szemben Nagy Imrében – minden valószínűség szerint – a forradalom alatt is ugyanaz az ellenségkép élt az egyházat, vallást, Mindszentyt illetően, mint korábban: *a bíborost és egyházát kétségtelenül politikai riválisának tekintette*. Érdekes adatot közölt a közelmúltban ezzel kapcsolatban a korszak kutatója, Rainer M. János. Vajon mi volt Nagy Imre miniszterelnök elgondolása *az 1956 utáni, a győztes forradalmat követő jövőbeli hazai társadalmi berendezkedést illetően?* Vásárhelyi Miklós egy későbbi visszaemlékezése szerint 1956 forradalmi napjaiban Nagy Imre terve "egy koalíciós rendszer volt, amelyben vannak pártok, és a pártoknak jelentőségük van, de a pártok lényegében a transzmisszió szerepét töltik be [a kommunista párt oldalán, annak szolgálatában]." Tehát *a kommunista párt hegemoniája továbbra is megmarad*.

Mindszenty rokonszenvvel tekintett Nagy Imrére. November 3-i rádióbeszédével is támogatta őt, mert *úgy gondolta, hogy gyökeresen akar változtatni az addigi kommunista politikán*. A forradalom viharos négy napjában a bíboros nem tudhatta azt, hogy Nagy Imre továbbra is a kommunista párt hegemoniájára törekszik. Ezért jó emlékeket őrzött meg róla élete későbbi folyamán.<

⁵⁵ Szalézi Majthényi-ház Mindszenty Archívum, 20/a. dosszié. Közölve: *Mindszenty-leveleskönyv. Gondolatok a bíboros leveleiből 1938-1975*. Szerkesztette: MÉSZÁROS István. Budapest, 1997. 235. sz. levél, 51.

Az „ideiglenes és életirtó” országhatár – első körlevél az emigrációban

„Azok a hívő keresztények, akik a kommunisták materialista vagy keresztényellenes tanítását vallják, főleg, ha védelmezik és propagálják, ezen tény alapján a katolikus hit aposztatáinak minősülnek, az Apostoli Szentszék hatályába tartozó kiközösítés alá esnek, és nem járulhatnak a szentségekhez (DH 3865). Amikor a nép képviselőit választják, katolikus polgároknak nem megengedett olyan pártokra vagy jelöltekre adni a szavazatukat, akik, még ha nem is hangoztatnak a katolikus tanítással ellentétes elveket, (...) de mégis társulnak a kommunistákkal és támogatják őket cselekedeteikkel (DH 3930).”⁵⁶

(XII. Pius pápa)

Mindszenty bíboros a Vatikán és a magyarországi kommunista rezsim egyezkedésének eredményeképp 1971. szeptember 28-tól száműzetésbe kényszerült. A vatikáni óhajokkal ellentétben, a Bécsben levő, egyetlen szabad magyar egyházi intézményben, a Pázmáneumban telepedett le. Az első, száműzetésben megfogalmazott körlevelében így szólítja meg az emigráns magyarságot, és minden magyart, akihez a szava eljuthat.

„Tisztelendő Testvérek, Kedves Hívek és Véreim! Hosszú, kényszerű hallgatás után szólok Hozzátok. Szólok mindenekelőtt a köszönet hangján a Gondviselés iránt, hogy a viszontagságban megőrzött. Köszönettel adózom mindenkinek, aki lélekben megosztotta velem a kereszt súlyát, aki az evangélium szellemében próbálta sorsom értelmét megközelíteni s imádságával támogatott. Nem feledkezhetem meg ez alkalomból azokról a nem kevesekről sem, akik ugyanazokért az ideálokért vállalták a szenvedést, amelynek annyi esetben csak a megváltó halál vetett vagy vet véget. Az Isten gondolatai szerint viselt megpróbáltatás a hívő ember testében egészíti ki azt, ami híja van Krisztus szenvedéseinek, az ő teste, az Egyház javára (Kol 1,24). Szenvedésből született megváltásunk és hisszük, hogy a Krisztussal vállalt áldozatok még földi viszonylatban sem voltak hiábavalók. **Hittel, Istenbe vetett reménnyel léptük át a börtön küszöbét és az ideiglenes, de életirtó országhatárt.** Miről beszélhetnék időszerűbben, mint erről a törhetetlen, mindig fiatal, friss, üdvözítő reménységről, amely nemcsak a természetfeletti, hanem a tisztos, komoly földi életnek is egyik pillére. Reménységről szól az Egyház liturgiája is: Adventet, Úrjövétet ünneplünk. A próféták szavai csengenek fülünkbe: »Örvendjenek az egek, ujjongjon a föld az Úr előtt, aki eljön.« (Zsolt 95,11-13) »Mondjátok a kislelkűeknek: Ne féljete! Maga az Isten jön, hogy szabadulást hozzon Nektek.« (Iz 35,4-7) Isten ígéretére hivatkozva az ő terveiről beszéltek és táplálták Isten népében a jövő Messiásba vetett reményt. Az idők teljében ez a remény beteljesült és az Úr Jézus maga tett »bizonyosságot az igazság mellett« (1 Tim 6,13). Tőle tanultuk meg imádkozni: »jöjjön el a Te országod!«, Tőle vettük a reménység szavait és képeit: az élesztőről, amely lisztbe rejtve tészttá alakítja azt; a legkisebb magról, amely elvetve hatalmas fává nő. Ezek a képek a jövő időről szólnak. Az Isten országa nem jön el pillanat alatt, a keresztény embernek ezért imádkoznia és dolgoznia kell. Az Úr Jézus történeti megjelenése, az evangélium, maga az Egyház, vagyis azoknak közössége, »akik Jézus Krisztusban az üdvösség szerzőjét, az egység és az igazságos béke alapját látják« (Cost.

⁵⁶ XII. Piusz pápa ma is érvényben lévő, 1949. július 1-jén kelt határozata (DH 3865), amelyet XXIII. János pápa megerősített (DH 3930).

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/Apostoli_Szentszek_dekretuma_a_kommunizmusrol.html

Lumen gentium, Cap. II. n. 9.), lényegüknél fogva nemcsak történeti tények, hanem folyamatos programok, feladatok, de ugyanakkor erőforrások is. Az Egyház ugyanis, mint »a hit, a remény és a szeretet közössége« (uo., Cap. I. 8.), külső megnyilvánulásaiban, hatásaiban jelentkezősége annak a hitnek, amely tagjait áthatja, a reménynek, amely híveit élteni és a szeretetnek, amely őket összekapcsolja.»⁵⁷

A bíborost ellenfelei már ezen körlevél kapcsán – természetesen teljesen alaptalanul és jogtalanul, a körlevél egyik mondatát elferdítve – megtámadták. Ez a mondat – „Hittel, Istenbe vetett reménnyel léptük át a börtön küszöbét és az ideiglenes, de életirtó országhatárt”⁵⁸ –, nyilvánvalóan és kétséget kizáróan a „terror és szabadság elválasztó vonalára”,⁵⁹ a vasfüggönyre vonatkozott és nem az osztrák-magyar határ érvényességét vagy Ausztria integritását vonta kétségbe. Ezt maga a bíboros is tárgyalja emlékirataiban. A magyarországi kommunista rendszer felbőszített néhány burgenlandi közszereplőt, valamint a baloldali katolikusok egy csoportját, akikkel elhitették, és közreadták a fenti rágalmat.⁶⁰ Ez, a mesterségesen szított sajtótámadás csak akkor csitult el, amikor „Ausztria szocialista kancellárja, Bruno Kreisky úr december 8-án a bécsi parlamentben kijelentette: A magyar prímás nem az osztrák-magyar államhatár érvényességéről, hanem annak jelenlegi állapotáról beszélt.”⁶¹ Az emlékiratokban Mindszenty bíboros ezzel kapcsolatban viszont egy sokkal súlyosabb és szomorúbb következtetést is levon: „A nyilvánvalóan rosszindulatú és alaptalan támadás idején hivatalos egyházi helyek nem keltek védelmemre. Ellenkezőleg: Rómából ebben az időben értesítettek arról, hogy a jövőben minden megnyilatkozásomat – még templomi beszédeimet is – be kell mutatnom jóváhagyásra a Szentszéknek.”⁶² A Vatikán tehát azután kérte bemutatásra Mindszenty megnyilatkozásait, *miután már tudta*, hogy az „ideiglenes országhatár” alatt valójában mit is kell érteni, mit értett rajta a prímás és hogy az

⁵⁷ A száműzött prímás első körlevele. Bécs, 1971 Adventjén. MINDSZENTY József: *Hirdettem az Igét*. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 188-191.

⁵⁸ MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

⁵⁹ MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

⁶⁰ A következőkben Csonka Emil (nem szó szerint idézett) értelmezését olvashatjuk erről az esetről. >Ez a váratlan orvtámadás egy magyar származású osztrák politikus, Theodor Kéry burgenlandi tartományfőnök nevéhez fűződött, amely egy általános, nagy, Mindszenty-ellenes maffia ténykedésének helyi megnyilvánulása volt. Egy gráci újság a szóban forgó pásztorlevél az általuk inkriminált, idézett mondatából azt olvasta ki, hogy Mindszenty bíboros az 1919 óta érvényes osztrák-magyar határt revízió alá kívánja venni s Burgenlandot, illetve az első világháború után Ausztriához került magyar részeket mintegy visszaköveteli Magyarországnak. Amit egy vidéki lap megírt, azt Kéry tartományfőnök anélkül, hogy megvizsgálta volna a feltételezés alapját, vagyis a bíboros körlevelét, ténynek fogadta el. Egyenesen Kreisky kancellárhoz intézett tiltakozó levelet. Ez az eset is része volt annak az irányított kampánynak, amely a szabad világba kikerült bíborost mindenáron semlegesíteni, elnémítani, tönkretenni akarta. S erre mi sem látszott alkalmasabbnak, mint mindjárt emigrációja elején rásütni, hogy visszaél a vendégjoggal, megsérti azt az országot, amely őt befogadta; mert lám, soha és sehol nem tud megnyugodni, nem csak a kommunistákkal gyűlt meg a baja, hanem mindenütt zavart kelt. Ezt a beállítást munkálni a világbolsevizmus érdeke volt. Mert Moszkva félt Mindszenty emlékirataitól, minden betűtől, amit ezután készül papírra vetni, minden szótól, amely ajkáról elhangozhatott – ezért kellett mindjárt legelső megnyilatkozása körül botrányt csapni. De hamarosan ez is csak növelte Mindszenty tekintélyét: az osztrák sajtó is Mindszenty mellé állt, az ügyet az osztrák kancellár a parlamentben is elintéztettnak tekintette.< In: CSONKA Emil: *A száműzött bíboros*. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 83-86.

⁶¹ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 141.; 233.

⁶² MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

egész félremagyarázás valójában egy céltudatos rágalmazás, amelyet az osztrák baloldaliak egy csoportja indította ellene. Azonban ezek az események és személyek sem tudták meggátolni a bíborost emigrációs apostoli útjaiban és a magyar lélekébredésben.

Mindehhez kívánkozik még két dokumentumrészlet bemutatása is. Az egyik az 1971. december 7-én a bécsi amerikai nagykövetség által a budapesti és a római amerikai nagykövetségeknek megküldött távirat, Mindszenty bíboros ádventi körlevelével kapcsolatosan, a másik pedig egy nem továbbított levél, amelyben Mindszenty bíboros ugyancsak erről az esetről nyilatkozik a Szentszék felé. Ez utóbbi azonban nem került továbbításra a címzetthez.

A távirat szövegének magyar nyelvű összefoglalása a következő: „Részletesen beszámol a Mindszenty bíboros adventi lelkipásztori körlevele kapcsán kialakult politikai komplikációkról, valamint Dr. Vecsey József, a bíboros titkára nyilatkozatáról. Fontos információ Kriesky nem hivatalos reakciója, amelyet a kancellári hivatalból tudtak meg: Kriesky fel volt háborodva (szó szerint: dühöngött) Mindszenty magatartásával kapcsolatosan és ilyen értelemben informálta a bécsi nunciust is: a jövőben az osztrák kormány nem fogja tolerálni Mindszenty politikai nyilatkozatait és felül fogja vizsgálni a bécsi letelepedés engedélyezését, ha még egy ilyen eset előfordul.”⁶³

A másik dokumentum Mindszenty bíboros 1972. január 25-én a pápa részére e tárgyban írt levele, amely Vecsey Józsefen keresztül először Zágon Józsefnek került megküldésre, aki viszont különböző indokok miatt⁶⁴ azt nem továbbította a pápának. A levél releváns részei a következők:

„Szentséges Atya! Szentséged 1971. december 14-én kelt levelét köteles gyermeki tisztelettel, de nagy fájdalommal vettem. Annál nagyobb volt a fájdalom, mert Szentséged arról a nagy kárról szólt, amelyet én a magyar egyháznak okoztam vagy a jövőben okozhatok. (...) Egy másik nem régi válaszomban tisztelettel megjegyezhettem: a budapesti és moszkvai kommunistáknak nagy örömet okozhatott – Magyarországból való kijöveletem követően – a kiközösített papok rehabilitációja. A lázadók feloldozása – váratlan és csodálkozással kísért módon – egybeesett az én száműzetésemmel, és így a Magyar Egyház üldözöinek kedvezett, hogy az úgynevezett békepapok – a vallás nagy kárára – jóval serényebben tevékenykedhetnek. A kommunisták öröme joggal lehetett teljes, hogy így még odaadóbb kollaboránsokat találjanak, ugyanakkor – és azt megelőzően 15 éven át – sehol sem szólaltak fel Magyarország Prímásának rehabilitálását kérve (a »justizmord« után). És most ez a nekem előírt hallgatás a kommunisták sikereinek csúcsa és tetőpontja lehetne.

Bár Szentséged levelében közvetlenül nem olvasható, de annak tartalmából és összefüggéséből feltételezhetem: ez a számomra előírt előzetes cenzúra azzal a rosszindulatú

⁶³ SOMORJAI Ádám: „His Eminence Files” – *American Embassy, Budapest. From Embassy Archives, 15 (1971)* • *Mindszenty bíboros az Amerikai Nagykövetségen. Követségi Levéltár, 15 (1971)*. METEM, Budapest 2012. 308-309.

⁶⁴ SOMORJAI Ádám: *Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975*. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 139.

machinációval kapcsolható egybe, amelynek szerzői – mind engem gyűlölő kommunisták és marxisták – adventi lelkipásztori körlevelem igazi értelmét fájdalmas módon eltorzították. Ebben a lelkipásztori körlevelemben említést tettem fogságom 23 esztendejéről és az oroszok által elnyomott nemzetünk bajairól. (...) Nem óhajtom előhozni azt a számos példát, amelyekkel korunk propagandistái oly fondorlatos módon alakítják és deformálják az emberek véleményét. Ez csalárd módon megtörtént az én esetemben is. A marxista agitátorok – akik engem mindenütt kitartóan üldöznek – az »ideiglenes« szót előbb kiszakították lelkipásztori körlevelem összefüggéséből, majd utána átalakították »érvénytelenné«, hogy engem az újságokban, a rádióban és a televízióban támadhassanak: Magyarország Prímása Ausztria területi egységét vonja kétségbe; az osztrák-magyar határ érvényességét nem ismeri el, így megsérti a vendégjogot.

Ebben az ellenséges agitációban részük van a moszkvai és budapesti bolsevistáknak csakúgy, mint az osztrák marxistáknak. Ehhez számos katolikus is társult – papok és laikusok –, akik progresszivizmusban és koegzisztenciában gondolkodnak, akik mindig készek voltak segíteni a kommunistáknak. Amint a körülményekből kivehető, mindezek a seregek a Vatikánt is nagy szorgalommal törekedtek tévedésbe dönteni és Szentséged Államtitkárságának felelős személyét megteveszteni. Nem csoda, ha a sötétség fia Rómában is sikerrel agitálnak, miközben senkinek nem jutott eszébe e vehemens agitáció során: hallgassuk meg talán magát az elhíresült lelkipásztori körlevél szerzőjét!

Ellenkezőleg! Amint a propagandisták a szerzőket sohasem kérdezték meg, ugyanúgy teljesen kiesik ez a készség az Államtitkárság hivatalviselőinek emlékezetéből. Ezért – nagy fájdalomra – megtörténhetett, hogy Szentatya ezen elhíresült lelkipásztori körlevél értelméről nem volt pontosan és hűségesen informálva. Amennyire az okozati összefüggésből kivehető, a hivatalviselők feledékenysége szintén onnan eredhet, hogy az Államtitkárság által bevont magyar tolmács a fordítást a propagandistáktól ostobán vagy rosszindulatúan átvette. (És ez már azután történt, hogy Ausztria szocialista kancellárja, Bruno Kreisky (...) kijelentette, hogy a magyar prímás nem az osztrák-magyar államhatár érvényességéről, hanem annak jelenlegi állapotáról beszélt.) Ily módon nem is tudhatom, de Szentséged levelét olvasva gyanú merül föl bennem: vajon az Államtitkárság vezetői – a kommunisták akaratának engedelmeskedve – engem előzetes cenzúrával Emlékirataim kiadásában akarnak-e megakadályozni? Alig tudom megállni, hogy ne időzzek tovább e gonosz törekvés leírásánál, és mindezt ne ilyen hosszan fejtsem ki. (...) Szentséged áldott és áldó kezeit csókolva Mindszenty József Esztergomi érsek Magyarország prímása”⁶⁵

⁶⁵ SOMORJAI Ádám: *Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975.* Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 136-138.
Ehhez lásd még: http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

Sorsok és végzetek

A Vasárnapi Levél⁶⁶ egyik 1974-es számában egy meglepő írás jelent meg azon személyekről, akik valamilyen formában (a kommunisták oldalán) részt vettek a Mindszenty bíboros elleni összeesküvésben, rágalomhadjáratban.

„Akkor még az »enyhülést« színlelő Moszkva-hű rendszer a Mártír Bíborost egy rétsági »fölszabadított«, vagyis elkommunizált kúriában tartotta országtól-világtól elzárva. Eljutottak-e hozzá kínzói, a rendszer gyalázatos pribékjei már akkor beteljesedett végzetének híre? Nem tudom. Mi is csak időről-időre afféle »azt mondják« stílusban értesülhettünk a nép előtt gondosan titkolt esetekről.

1956 nyara volt, amikor az azóta már megboldogult testvérem szerencsésen visszaérkezett egy nyugati küldetésből. Ha a terror hallgatást is parancsolt, Mindszenty hercegprímást senki sem felejtette el s így nem csoda, ha mindenkit érdekelt, ami vele kapcsolatos lehetett. Sorra vettünk hát mindenkit, az ország első zászlósurának letartóztatását elrendelő Rajktól, az azt végrehajtó Ocskó Gyulától kezdve az akarathénító szérumot adagoló⁶⁷ Weil doktorig mindenkit. Érdekes, elrettentő képsorozat tárult elénk. Rajkot felakasztották; utódját, Kacar Jánost, aki »kihallgatta« Mindszentyt, szintén felakasztották; Ocskót agyonlőtték a határőr ÁVO-sok, amikor a »szabadságot akarta választani«! A hírhedt igazságügy minisztert, Riesz Istvánt a börtönben megfojtották (cellájában agyonverték⁶⁸). A kínvallatók egyike, Zöld Sándor öngyilkos lett. Az úgynevezett orvosok, a Szovjetből a Hercegprímás »kezelésére« küldött Kaftanoff doktor megőrült; asszisztense, Blaukopf doktor ott égett lakásán; Weil Emil doktort meggyilkolták. A Mindszenty kézírását hamisító Sulner »írasszakértő« Párizsba szökött és ott rejtélyes körülmények között kimúlt.

Távol volt tőlünk a kárörvendés, még a gondolata sem kísértett. Annál inkább mély meggyőződéssel vallottuk, hogy Isten malmai örölnek, s hogy aki Istenben bízik, nem csalatkozik. S a népünk, nemzetünk szabadságáért sóvárgó vágyódásunk tüzeit ilyen reménykedés olaja akkor is, ma is éleszti, és ébren tartja.»⁶⁹

Végrendelet az amerikai követségen

Mindszenty bíboros – tanúk írásos ellenjegyzése kíséretében – több alkalommal fektetett le végrendeleti megnyilatkozást, utólagos kiegészítésekkel. Ezek közül alább ismertetésre kerül az 1962-ben lejegyzett dokumentum néhány fontos, a bíboros sajátos nyelvezetét és megfogalmazásait is tükröző része.

„Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek Istennek nevében!

⁶⁶ A Vasárnapi Levél egy Ausztriában - általában heti rendszerességgel – korábban megjelentetett magyar nyelvű egyházi kiadvány. Ennek Klagenfurtban kiadott mellékletében, a Kultúréletnek részeként jelent meg a MINDSZENTY József: *Szentbeszédék I-XII.* című bécsi füzet sorozat, amely Mindszenty bíboros bécsi szentbeszédeit tartalmazza.

⁶⁷ Ehhez lásd még: BALOGH Margit: A Mindszenty-per. Korunk 2012. július; 3-17.

⁶⁸ MINDSZENTY József: *Emlékirataim.* Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 8.

⁶⁹ MARITS L.: Sorsok és végzetek. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (11/12.), 629.

70 és fél évvel a vállamon, a halál és örökkévalóság küszöbén, értelmem birtokában és akarati szabadsággal, halálom esetére a következő végrendeletet teszem fölkerült végrendeleti tanúk közreműködésével.

Lelkemet Isten irgalmába, testemet a honi földnek ajánlom. Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, ellentmondok a frígyesült harcos Istentelenségnek, és a szinte mindent elöntő orosz és szláv imperializmusnak. Az Apostoli Szentszéket kérem a Szent István hierarchiája megőrzésére.

Szenvedő népemnek, a magyar püspöki karának, főegyházmegyéim papjainak és híveinek, a bűnmezszyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem:

Gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből – minden lehetséges hívőnek – jó a virradat – éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.

Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A birodalmi és tartományi vezérekről sorjában megmondják a saját táborban, mik ők tudás, jellem és emberség dolgában. Elítélők se mások, hisz ama bélyegesek eszközei, önkéntes kiszolgálói vagy alkalmazói voltak.

A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus, ami ellenmondás nélkül, sőt magasztalva huzamosan volt sztálinizmus, a magyar népnek mérég és halál, mert rablás, gyilkolás és hazugságözön, tatár és török világ. Minden hirdetett siker olyan, aminő Sztáliné, Rákosié volt.

A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát – de az elismerést a magyar nép sohasem adhatja meg lealjasodás nélkül, amit a gyászmagyarok, a tatár, török-, labanc és muszkavezetők jelentettek.

Ne engedjétek a célzatos alkohol áradatnak. Ne engedjétek az orosz érdeket a magyar anyaméhig, orosz-bérenc, esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója idegen bandák kötelékében silány szegődménnyel. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet – hárommillió »szülőt«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez.

Ha Isten ránk tekint, ne adjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben.

Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságból 1956-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba azt a tudatot, hogy népem szabadított ki és nem az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom, amely véres, szennyes törét vakítóan fényesre akarja csiszolni az úgynevezett »megkegyelmezésben«.

Köszönöm az Egyesült Államok elnökeinek a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. Érttem Eisenhower és Kennedy elnök urak gesztusát. Kérem az Egyesült Államok elnökét, ne hagyják elveszni a történelmi Magyarországot.

*Vagyonom, amiről végrendelezek, nincs. Nem fáj. Kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet.*⁷⁰

⁷⁰ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.
<http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

A boldoggá- és szentté avatás egyik volt hátráltató tényezője

Szöke János atya a következőképpen írta le a Mindszenty-boldoggá avatási perében működött, de már menesztett relátor tevékenységét, amely – az egyéb tényezők mellett (amely leginkább a Vatikán keleti politikájának még mindig, bár talán már kisebb mértékben uralkodó szellemisége) – jelentősen hátráltatta Mindszenty bíboros boldoggá (és szentté) avatását.

„Alig lépek be idegen környezetbe vagy baráti körbe, máris nekem szegezik a kérdést: Mikor lesz már boldoggá avatva Mindszenty bíboros? Eddig még nem tudtam válaszolni. Annyit mondok mindig, hogy az iratokat már 1996. október 17-én személyesen vittem le Rómába. Erről a Vértanúink–Hitvallóink akkori számában fényképes beszámoló is tanúskodik. Általános a tapasztalat: tíz év vizsgálat után már kialakulhat a boldoggá avatás lehetősége.

A Szentszék minden boldoggá avatási ügyben körültekintő. Ez Mindszenty bíboros ügyében még érthetőbb. Kiváló egyénisége, világos tanítása egyértelmű. Az is tudott, hogy közbenjárására Isten már két csodával elfogadta tanúságtételét. Közel másfélmillió imádkozó magyar is szentnek tartja.

A Szentszék ilyen rendkívüli esetekben ki szokott nevezni egy megbízott relátort (ügyvizsgálót), aki jól ismeri Isten Szolgája életét, lehetőség szerint beszéli anyanyelvét, járatos a teológiában, egyházjogban és a történelemben. A Vatikán ennek a munkatársnak teljes mértékben betekintést biztosít minden aktába. Ez érthető, hiszen az ő nevében cselekszik.

A Mindszenty boldoggá avatási per is kapott egy ilyen relátort már 1999-ben, egy Rómában élő magyar szerzetes személyében. (*Somorjai Ádám*ról van szó – KG) Nagy bizalommal és segítőkészséggel álltunk mellé: könyvtárnyi dokumentummal és nem kevés pénzüsszeggel. Feladata lett volna a római posztulátorral karöltve összeállítani a nagy összefoglaló munkát az úgynevezett Positíót.

Sajnos sem Róma, sem a boldoggá avatás dologi kiadásaiért felelősséget vállaló Alapítvány, nyolc év után sem kapott tőle egy sor ismertetést sem tevékenységéről. Visszaélt a Szentszék és a Mindszenty Alapítvány bizalmával? Amikor közölték vele, hogy megbízatását visszavonják, primitív módon, kapkodva, a boldoggá avatás szempontjából lényegtelen dolgokról publikálta egyik írását. A Bíboros erényes életéről szó sem esett ebben a kötetben. A nyolc év elherdált ideje nehezen pótolható. Az is világossá vált számunkra, hogy a munkájáért megszabott anyagi juttatásokat sem az adakozók szándéka szerint használta fel.

Hála a római felelős vezetőknek, kineveztek egy új relátort, egy jeles olasz történész személyében.⁷¹ Amikor május végén Rómában jártam, hosszasan és eredményesen tárgyaltunk.

A hosszú évek alatt felgyülemlett feszültség kezd feloldódni és reméljük, hogy a nagy összefoglaló munka, a Positio, hamarosan befejeződik.

⁷¹ 2011-től Criscuolo Vincenzo OFM. In: <http://www.magyarKurir.hu/hirek/felgyorsulhat-mindszenty-jozsef-biboros-boldoggaavatasi-eljarasa>

Biztos vagyok benne, Olvasóink közül sokan jogosan és méltatlankodva felteszik a kérdést: Lehetséges ilyen napjaink Egyházában? Igen, mint ahogy régen, ma is előfordulnak akár árulások is.

Ítélni nem akarok, azt Istenre bízom.

A tettet elítélem, a tettes számára az Úr kegyelmét kérem. Arra kérem Olvasóinkat, hogy tizennégy esztendő után is álljanak hűségesen Mindszenty bíboros boldoggá avatása mellett és a leírt tény ellenére is támogassák munkánkat. Szükség van az Önök imáira és anyagi támogatására.”⁷²

Tartozás a hitvallók felé

„Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”⁷³

(Adriányi Gábor)

Az alábbiakban a magyarországi jelenkori egyháztörténeti tényfeltáró kutatásokkal kapcsolatosan a Szabó Gyula plébánossal készített riportból olvashatók részletek.

„A rendszerváltás után több mint tíz évig vártuk, hogy a katolikus püspöki kar lépni fog. Arra számítottunk, hogy létrejön egy olyan szakértői csoport, amely jól átgondolt stratégia alapján, szisztematikusan, szakmai igényességgel feldolgozza a múltat. Ez elmaradt, ezért kénytelenek voltunk mi belevágni.”⁷⁴

A Vatikán nyilván attól félt, hogy engedmények és kompromisszumok nélkül a megsemmisülés fenyegeti a magyar egyházat.

Ez a taktika kudarcot vallott. Annyit sikerült elérni, hogy egy idő után már nemcsak a templomokban, hanem a plébániákon is lehetett hitoktatást tartani. (...) Az 1964-es megállapodás olyan lélektani törést okozott, amit szerintem máig nem hevertünk ki. A klérusban sokan tényleg elhitték, hogy nincs más út, állandóan kompromisszumokat kell kötni a hatalommal. A Mindszenty József helyébe lépő Lékai László bíborosnak nem véletlenül volt az a jelmondata: "A megnyesett fa kiszárad." Lékai meghirdette a kis lépések politikáját, amihez magunk között mindig hozzátettük: kis lépések, nagy megalkuvások. Az a közösség, amelyik nem a tanúságtevőire építi a jövőjét, nem méltó a jövőre. A Szentírásban a hűségről több száz helyen olvashatunk, a túlélés viszont csak néhányszor szerepel benne, és Jézus akkor is pejoratív értelemben használja: "Aki meg akarja menteni az életét, az elveszíti azt." A Vatikán és a magyar katolikus egyházi hierarchia azonban nem a hűségre, hanem a túlélésre rendezkedett be. Kihátrált azok mögül, akik a Kádár-rendszerben is vállalták az üldöztetést.

⁷² P. SZŐKE János: Hűtlenség? Vértanúink-Hitvallóink, Szentté avatások híradója, XIV. évfolyam 3. szám (54. szám); 2008. szeptember. http://www.regi.mindszenty.katolikus.hu/vh54/54_1.html#Hűtlenség
http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/SZJ_Mindszenty_88.html

⁷³ ADRIÁNYI Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy.* Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8.

⁷⁴ SZABÓ Gyula: *A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963–1989).* Püski Kiadó, Budapest 2011.

(...) Ha viszont minden marad a régiben, akkor ezzel azt üzenjük a következő nemzedékeknek, hogy ebben az országban nem érdemes becsületesnek lenni.”⁷⁵

Mindszenty bíboros élete utolsó másfél évében nem volt az esztergomi főegyházmegye érseke; halála pillanatában sem, máriacelli temetése és esztergomi újratemetése idején sem. *Mindszenty bíboros esztergomi érseki székétől való megfosztását a Vatikán a mai napig nem rehabilitálta!* Mindszenty József az esztergomi érsekek között nyugszik a bazilika kriptájában, jöllehet VI. Pál pápa 1973. december 18-i dekrétuma ma is érvényes.⁷⁶

Papszentelési évforduló

Záró gondolatként Mindszenty bíboros pappá szentelésének 59. évfordulóján Los Angelesben elmondott beszédjének egy részletét olvashatjuk, amely megmutatja, hogy a bíboros teljesen tudatosan és teljesen szándékosan vállalta küzdelmes életútját. *„Egy embernek az életútja adva van azzal, hogy milyen családból indul el és azzal, hogy milyen történelmi helyzetek kívánják az ő helytállását. Tegyük még hozzá azt, hogy az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is '71 óta. Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.”*⁷⁷

⁷⁵ Ügynökök és vértanúk egyháza. Levéltári kutatásairól nyilatkozik Szabó Gyula plébános. CZENE Gábor, Népszabadság Online, 2005. február 27. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-353395>

⁷⁶ MÉSZÁROS István: *„Állok Istenért, Egyházért, Hazáért.”* Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.

⁷⁷ Los Angeles, Szent István plébániatemplom 1974. június 14. In: CSONKA Emil: *Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról.* München, 1974 (kézirat). Függelék 13.

Tartalom

Bevezető.....	1
A tárgyalások szükségességéről	2
Mindszenty bíboros helyzetértékelése az Ostpolitikról 1971 őszén.....	4
Mindszenty (Pehm) József és a földreformok	9
„Menekülök az amerikaiakhoz”.....	10
Vatikáni ígéretetek Mindszenty Józsefnek	13
Vatikáni garanciák a magyarországi bolsevik rezsimnek.....	15
Elfelejtett vértanúk.....	16
Föld feletti és föld-alatti egyház	17
Mit ért el az Ostpolitik?	18
Kik voltak „a bukott rendszer örökösei” 1956-ban?.....	19
Az „ideiglenes és életirtó” országhatár – első körlevél az emigrációban.....	22
Sorsok és végzetek	26
Végrendelet az amerikai követségen	26
A boldoggá- és szentté avatás egyik volt hátráltató tényezője.....	28
Tartozás a hitvallók felé.....	29
Papszentelési évforduló	30